Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 212 (10504) | 1977 чылдың сентябрь 9, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

СОВЕТ НОМ 60 ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Солун саазынынга парлап үндүрген баштайгы бичии дептерлерден эгелээш, амгы үениң полиграфия уран чүүлүнүң дээди чедип алыышкыны болур хөй өңнүг томнарга чедир Советтер чуртунуң номнарының эрткен төөгүлүг оруун «Совет номнуң 60 чылы» деп делгелге илереткен. Ону В. И. Ленин аттыг ССРЭ-ниң Күрүне библиотеказында сентябрь 7-де ажыткан.

500 ажыг номнарны каттыштырган делгелге 1917 чылдың октябрь 25-те эртен парлалгадан үнген «Россияның хамаатыларынга» деп ленинчи хуудус-биле эгелеп ажыттынар. Кижи төрелгетенниң амыдыралында чаа эраны ажыткан ол хүнден бээр совет номнуң төөгүзү эгелээн.

Делгелгеде төп черни бистиң Төрээн чуртувустуң улустарының бүгү дылдарынга үндүрген Маркстың, Энгельстиң, Ленинниң ажылдары ээлээн. Ооң чанында бистиң үениң улуг хоойлузу—ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилели бар.

Делгелгениң улуг кезиин Бүгү-эвилелдиң болгаш делегей шаңналдары-биле шаңнаткан совет номнар ээлээн. Оларның аразында «Леонид Ильич Брежнев. Амыдыралының арыннары— эпоханың арыннары» деп фотоальбом, Владимир Ильичиниң үнүн пластинкаларда бижээн Ленин дугайында үннүг ном, эвилелдешкен бүгү республикаларның шүлүкчүлериниң чогаалдары кирген «Ада-чуртумну ырлап тур мен» деп шүлүктер сериязы, «Москва» деп фотоальбом болгаш өскелер-даа бар.

(СЭТА-ның корр.).

1917-1977
60

ОКТЯБРЬНЫҢ ЮБИЛЕЙИНГЕ АЛДАР БОЛДУРГАН СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИВИСТИ КҮҮСЕДИИЛ!

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

Улуг Октябрьның 60 чылының юбилейи.. Республиканың ажыл-ишчилери, бүгү совет улус-биле бир дөмей, бо байырлалга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш ажылдап турар.

Таңды районда «Коммунизмниң херели» совхозтуң тараажылары бо юбилейге тураскаадып, бедик хүлээлгелерни алгаш, оларның үлегерин эдереринче республиканың бүгү тараажыларын эрткен чазын кыйгырган. 543 гектар тарылга шөлүн суггаргаш, гектар бүрүзүнден кукурузаның—180, картофельдиң — 130, ногааның—90, чаңгыс чылдыг тарымал сигеннерниң—100 центнер дүжүдүн адырын олар хүлээнген. Күүселде кандыгыл?

Совхозтуң сүт-бараан фермазы, хөөреди чугаалаар болза, Кочетово суурдан каш-ла базым черде. Мында ажыл кидин түлүк. Силос, сенаж салыр кедергей улуг траншеяның тудуу доостур чыгай берген. А оон чанында ийи оңгарны долдургаш, дуглап каап. Оларның кайызы-даа 1500 тонна силос кирер ишкир. База бир улуг траншея долуп келген, чаагай чыттыг кукуруза хээндизин ийи трактор таптай бастырган тур. Ак-ногаан өңнүг күчүлүг «Зилдер» ногаан массаны улаштыр-улаштыр эккеп-ле турар. Хоочун тракторист Кара-оол Шахурак биле хып дээн аныяк эр Владимир Чартыйның тракторларынга дүжүртүр херекселдерни Петр Бухтуев, Леонид Белых олар улай каап-тар. Дүжүрген массаны «С-100» улуг «хүүрээ-биле» деекилей идип, таптап чоруй баар, оон чанынга бичии көстүр «ДТ» база бастырып чоруп каар.

Суггатчы бригаданың өстүрген дүжүдүнүң үүжелеттинип турары ол.

— Ам ажыл сыгааны олдур — деп, ында ажылдап турар эштер биске чугаалады.— Кукуруза силостаарынче август 16-да кирген улус бис. Баштайгы үеде, канчаар боор, дескилеп, таптадып четтикпейн турдувус. Эки үнген кукуруза бо. Аразынче кирген, аза берги дег.

Баштай манаа бичии эдилгедеп кылыптаал. Суггатчы бригада дээрливиске, арай шын эвес апаар боор. Чүге дээрге ол бригада бо дүжүттү өстүргеш, ажаап алырынга чедир шупту ажылдарны кылган. Комплекстиг бригада деп болур.

Хүлээлгезинде айытканы 445 гектар кукуруза шөлүнүң суггарылгазын колдуунда Николай Оюн биле Владимир Саттың звенолары чоруткан. Ол шөлдерден ажаап алган кукурузаның дүжүдүн санап көрген. Баштай адааныывыс 4 кижилиг звено Өл-Арыг баарында 165 гектар шөлүнүң бир гектарындан-на 220 центнер дүжүттү алган. Өске звенонуң ол-ла хире чери 185 центнерниң дүжүдүн берген. Азы, өскээр чугаалаарга, алган хүлээлге ажыр күүсеттинген!

— Ёзулуг-ла кызымак, уйгу-чыдып дивейн ажылдап келген улус бо—деп, бригаданың удуртукчузу Комбужап Чорбааевич Оюн чугаалады.— Кайызын кандыг дээр боор шуптузу-ла кызымак. Ындыг болбаан болза, мындыг дүжүттү кайын алыр. Суггарбаан шөлден чүнү-даа албадывыс. Артында-ла улуг хемчээлдиг чер — 400 гектар хире.

Механизастаан звено кукуруза база суггарып турган. Ол ДДА-100 деп бир, ДШ-70 деп ийи агрегаттарлыг. Мында дүжүт хирелиг — гектардан 100 центнер безин четпес. Ооң чылдагааны чүдел? Бригадир биле агроном-гидротехник С. Сундуй-оол моон ужурун мынчаар тайылбырладылар:

— Доктаамал суггарып турган чүве болгай. Николай Минковтуң звенозунга быжыглаан шөл арай даштыг чер, хөрзүнү пат. Оон-биле кады ол агрегаттарның берип турар суу эки-ле четпес, хөрзүнге хандыр сиңмес хевир бар. Бодап көөрге, ол шөлдү баштай деңги звеноларда ышкаш хол-биле хөлдендирип суггарып алгаш, оон соонда ол агрегаттарны немей дузалаар күш кылдыр ажыглаан болза эки болур чадавас.. Черле бо айтырыгны элээн ханызы-биле көөр бодап тур бис.

Совхоз бо хүннерге чедир 5 муң тонна хире кукуруза силозун салып алган. Ону чүгле суггаттыг шөлдерден алган.

Михаил Кулаковтуң звенозунуң суггарып турган участогундан үнген көк-сула магалыг. Ооң ногаан массазы чамдык черлерден бир гектарга онаштыр 100 центнер чедир ап турар. Харын-даа кезек черден суланың үрезинин безин ажаап алган. Мында база бир эки чүве—бригада хүлээлгезин ёзугаар 78 гектар черни суггарар тургаш, ону мырыңай 365 чедиргени. Ооң ачызында хоолулуг, эки мал чемин совхоз ажаап алыр аргалыг болган. Көк-суланы чүгле сенаж кылдыр салып турар—оон чемиштиг чоруу дыка камнаттынар.

Бригаданың ажылының база бир кескү түңнелин чайгаар үнген сигенниң дүжүдү илереткен. Суггат чок черлерден алган сиген аргажок болган. А кыжын Өл-Арыг иштинге булукталдырып турган 350 гектар хире черден дыка хөй сигенни мал чеминге совхоз ажаап алган. Гектар бүрүзүнден 17 центнер сиген алдынган.

Бедик дүжүт алырынга суггаттан аңгыда, чемишчидилгелерни ажыглааны улуг дузалыг болганы чугаажок. Суггаттыг бүгү шөлдерге минералдыг чемишчидилгелерни төккен, бир гектарга-ла 380 килограмм оңаашкан. Картофель шөлүнге гектарга-ла 50 тонна хире өдекти төккен, ам оон эки шынарлыг картофельди ажаап эгелей берген. Күрүнеге баштай дужааган картофельдиң шынарын эки деп кергеш, дораан-на магазиннерже киирген бригадир биске өөрүшкү-биле дыңнатты. 17 гектар черниң бирээзинден-не 150 центнер дүжүттү ап болур дээрзин баштайгы түңнелдер көргүскен. А хүлээлгеде айытканы 130 болгай.

— Суггарыкчыларны бистер район төвүнге болган семинарже өөредип чоруттувус—деп, бистиң айтырыывыска бригадир харылады.— Ооң аңгыда боттарывыс база өөредип турар бис. А кол-ла өөредилге—шөлге херек кырында ажылдаары болбайн. Ынчан оолдар бот-боттарынга дузалажып тургаш, ажылдың нарын мергежилинге чаңчыгар-дыр. Бисте ам кижи бүрүзү шыырак суггатчы апарган дизимзе, чазыг болбас ийин. Бирги звенонуң удуртукчузу Николай Оюн 3—4 чыл ажылдап турар, мергежээн кижи, эрткен чылын база эки көргүзүтлерлиг болган. Ол ышкаш Владимир Ланзыыны, Александр, Дыртык-оол Соктай алышкыларны, Виктор Чыртакайны, Александр, Валерий Белек алышкыларны, Анатолий Яндакты, Оюн Доспан-оолду канчап мактавазыл? Бо оолдар шупту механизаторлар болгаш суггаттан ажаалда чедир бүгү ажылдарга эки киржип келген улус чүве.

— 7—8 класстарда ам өөренип берген бичии оолдар биске дузалажып турду—деп, гидротехник немеди.—Юрий, Николай Комбужаптар, Юрий Дамчай, Саша Сандый-оол эки ажылдаап оолдар. Ёзулуг суггатчылар болган—суг үнер черлерни ыяк билирлер болбазыкпе. Келир үениң суггатчылары ол-дур.

Суггаттыг черлер... Бистиң республика ышкаш агаар-бойдузу дошкун, хөрзүнү байлак эвес черге суггатты чогумчалыг ажыглаарга магадылалдыг дүжүттү ап болурунуң бир чижээн бо совхозтуң суггатчылары көргүзүп турар-дыр. Олар бо чылын ажылын ам-даа калбартырын планнап, күскү суггарылгаже киреринге белеткенип турар. А өске, суггат чорудуп болур бүгү аргалыг чамдык черлерде шаанда безин ажыглап чораан буга-сумуну каап, дээрден кежик манап олурары тааржыр бе?

А. ДЕМБИРЕЛЬ,
«Шынның» тускай корр.

ДЕВИСКЭЭРИ КОЖА-ДАА БОЛЗА...

Чайгы чылыг хүннер эртип, күс бодунуң эргезинче кирген. Арга-арыг, хову-шынаа чайгы «хевин» солуп, алдын өңнүг бүрүлер-биле шыптынып эгелээн.

Нийтиниң малынга четчир чемни белеткээр дээш ажылчын бо хүннерде хайнышкынныг. Ол ажылга чүгле көдээ ажыл-агыйның эвес, а хоорайларның, үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилери база төлептиг үлүг-хуузун киириштирип турар.

Автомобиль транспортунуң ажылдакчылары мал чемиин белеткелинге чыл санында идепкейлиг киржип келген. Тываның транспорт эргелелиниң чүък сөөртүр автобүдүрүлгелериниң коллективтери мал чеминиң белеткелинге киржири-биле республиканың ажыл-агыйларынче 170 автомашиналарны чоруткан.

Кызылдың чүък сөөртүр № 2 автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективи Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйларынче мал чеминиң белеткелинге киржири-биле 70 ажыг автомашинаны чоруткан. Коллективке хөй чылдарда ажылдаан, арга-дуржулгалыг чолаачыларның башкарган машиналарын «Совет Тыва», «Бурунгаар», «Ленинчи орук» болгаш оон-даа өске ажыл-агыйларның ховуларындан көрүп болур.

Каа-Хем районнуң ажыл-агыйларынга мал чеминиң белеткелинге № 2 АТБ-ниң чолаачылары чылдың-на дузалажып кээри чаңчыл апарган. Ынчангаш районнуң совхозтарының удуртукчулары-биле автомобилистерниң харылзаазы чылдың-на улам быжыгып турар дизе частырыг болбас.

Бо районда мал чеминиң белеткелинде ажылдап турар чолаачыларның ажыл-херээ-биле таныжар сорулга-биле рейд бригадазы сентябрь 7-де оон чамдык ажыл-агыйларынга чораан.

«Совет Тыва» совхозтуң ажыл-ишчилери-биле кады мал чеминиң белеткелинде № 2 автотранспорт бүдүрүлгезинден 9 чолаачы ажылдап турар. Даң бажындан эгелээш орай кежээге чедир олар ажылдап, кукурузаның ногаан массазын чидириг чокка ажаап ап, ону силос оңгарынче сөөртүрүнде чединишкинниг ажылдап турарлар.

—Автомобилистерниң бистиң ажылывыска чедирип турар улуг дузазы дээш мактадыын чыыг сөстерни чугаалаар ужурлуг бис. Мал чеминиң белеткелинде ажылдап турар чолаачыларның ажыл-ишке кызымаа, чурум-сагылгазы бистиң өөртүп турар—деп, совхоз директору П. Х. Балчыр-оол чугаалады.

«Бурунгаар» совхозтуң төвүнден 5 километр хире черде силос оңгарынче кукуруза сөөртүп турган чолаачыларга келиривиске, ында байдал баштайгы чорааныывыс ажыл-агыйдан өске болду.

— Нийтиниң малынга четчир чемни белеткээринге дузалажыры-биле келген болгай бис. Соок хүннер келгижеге чедир силос салырын доозар дээш тура дүшпейн ажылдап тур бис. А ажылды организастап турары четпес-тир, комбайннар үрелип турар, ону манааш хөй үе-шак чидирип тур бис—деп, чолаачылар хомудап чугаалажып турду. Кукуруза кестирип турар шөлге келиривиске, аңаа ажылдап турган 2 комбайнның бирээзи үрелгеш чоруткан. А оон кестирип турган участогун ам база катап кестирип болур: кукурузаның эки бедин безин өспээн сывычузадыр кескен, а оон арттырын каан сыптары 40 см ажыг бедик. Ол—комбайнер Куулар Хеймер-оолдуң кылган ажылы болду. Чыттыр кескен кукурузаны ажаап ап турары база чидириглиг, шөлде ажаап алдынмаан чыдар ногаан масса хөй. Ындыг организас чок ажылдан үнелиг мал чеминиң дүжүдү улам эвээжеп, силос ажаар комбайннарның соондан автомашиналар хөй километр эртип турары тодаргай.

Мал чеминиң белеткели дирекциязының, тускай эртемниглерниң контролюнга турар ужурлуг. А ол хүн аңаа кол агроном И. Клюев-даа, агроном С. Ондар-даа, бригадир В. Фиченко-даа келбээн. Мал чеминиң белеткелинче мында канчаар сагыш салып турары илдең-дир.

«Ленинчи орук» совхозтуң бирги салбырында ажылдап барган чолаачыларның турлаанга келиривиске, кидин түлүк дүштээн турлар. Амданныг чемин чип, ажыл-ижиниң дугайын каксы хөөрешкеш, чолаачылар бир дем-биле ажылынче кирипти. Оларның бригадири, коммунист И. А. Захаров-биле ужурашкаш, өөрүнүң ажыл-херээн сонуургаан бис.

— Мал чеминиң белеткелинде ажылдап келген болганывыста сорулгавыс чаңгыс—дүрген, эки шынарлыг ажылдаары. Ол сорулгавысты шуптувус эки күүседип тур бис. Ооң херечизи—хүн нормазын 200 хуу чедир күүседип турарывыс ол—деп, бригадир чугаалады.

Совхозтуң комбайнерлери ажылга орайтап келир, ажылдан эрте чанар таварылгалар ажылдың баштайгы хүннеринде турган. Ам байдал өскерилген: совхозтуң ишчилери-даа, автомобилистер-даа бир демниг ажылдап, мал чемин белеткээриниң арткан кыска үезинде долу күш-биле ажылдап турарлар. Ылангыя коммунистер В. Шабалин, И. Захаров болгаш Ю. Топтыгин, И. Пахарев, В. Холоша олар шалыпчы иштиг мурнуку одуруун ээлеп турарлар.

Каа-Хем районнуң чамдык ажыл-агыйларында мал чеминиң белеткелинде ажылдап барган чолаачыларның ажыл-ижи-биле таныжарга мындыг-дыр. Чолаачыларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды кайда тургускан болур, ында ажыл-иш хайнышкынныг, бүдүмчүг-даа.

Ынчалза-даа девискээри кожа-даа болза, ажылды организастап турары аңгы дээрзин көрдүвүс. А үе манаар эвес, тайгалар баштарында хар чааптаны ажыл-агыйларның удуртукчуларының мал чеминиң белеткелинче кичээнгейин улам күштелдирер ужурлуг.

Каа-Хемниң ажыл-агыйлары чулуктуг мал чеминиң белеткелин адакталдырып келзе-даа, соок хүннер келгижеге чедир ам-даа эвээш эвес ажылды кылыр апаар. Ынчангаш аңаа дузалажыры-биле келген чолаачыларның ажылын шын организастап тургаш нийтиниң малынга четчир чемни магадылап ап болурунуң хемчеглерин алыры чугула.

М. САВИЦКИЙ,
М. КАЛЧАН.

Кызылдың төп электри станциязының коллективи, республиканың бүгү ажыл-ишчилери-биле бир дөмей, сорук кириништиг ажылдап турар. Ол бадыңгыр. Улуг Октябрьның байырлалынга чедир шалыпчы ёзу-биле ажылдаарын шиитпирлээн.

Коллективтиң мурнунда салдынган сорулга улуг. Найысылал Кызылдың чурттакчыларын изиг суг-биле үзүктел чок хандырар комплекстиг системаны эптеп тургузарын ам дооскан. Ам бо хүннерде ук системаның комплекстиг шенелдезин эрттирип турар.

Төлевилеттинген күчүзүн ёзугаар ук система 1 шакта 400 тонна эки шынарлыг изиг сугну бээр. Тургустунган бүгү херекселдер идегелдиг ажылдап турарын шенелде көргүскен.

Амгы үеде Кызылдың херегжелин хандырарынга 150—180 тонна суг четчир. Ынчангаш найысылалдың чонунуң моон соңгааргы өзүлдезин болгаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң чоорту ол системага кожарын алырга, кылдынган ук система кандыг-даа немелде делгемчидилге чокка изиг суг-биле Кызылды 10 чыл дургузунда хандырарынга четчир болуп турар.

Бо бүгү системаның ажылы автоматчыттынган, ынчангаш ону 1 оператор башкарып ажылдадып турар. Бир эвес техниктиг соксаашкыннар болур болза, курлавырда 4 муң кубометр изиг суг бар. Ынчангаш хоорайже изиг суг дамчыдылгазы белен үзүктелбес.

Электри станциязының мурнакчы коллективи хоорайны кышка белеткээриниң ой-шаанда доозар дээш шудургу ажылдаан. Улуг байырлалга уткуштур коллективтиң күш-ажылчы белээн кызылчылар өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Төп электри станциязының ажыл-ишчилери алган социалистиг хүлээлгезин ынчаар күүсеткен.

Бо бүгү системаны кылырынга «Востокэнергопром» трестиң участок бригадазы эки ажылдаан.

ЧУРУКТА: (солагай таладан) турбина цегиниң улуг машинизи В. А. Крылов, «Востокэнергопром» трестиң прораб А. М. Лепилин болгаш машинист А. М. Храмов оларның системаны хынап турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЧАА ТЕХНИКА

Республиканың ажыл-агыйлары бо чылдың эгезинден бээр дүжүт ажаап алыр болгаш мал чемнери белеткээр янзы-бүрү техниканы хөйнү алган.

Силос ажаар КС-2,6 болгаш КС-1,8 деп маркалыг 63 комбайнны, БУФ-1,8 деп 21 кезикчи-хээндекчини, ЖВН-6 болгаш ЖНС-6-12 деп 104 жатканы, тараа ажаар «Сибиряк» деп 120 комбайнны совхозтар алган. Ол ышкаш хөй санныг трактор балдүрүкчүлерин, пресс-балдүрүкчүлерни, балдүрүкчү-хепээннекчилерни, өске-даа техниканы алган.

И. ОЛДЫРЕВ.

ҮНДЕЗИН ХООЙЛУНУҢ ТӨЛЕВИЛЕЛИН ЧУГААЛАЖЫП ТУРАРЫ

МОСКВА. Найысылалдың микрорайоннарынга ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин чугаалажып көөрүнге тураскааткан барык бир муң чеди чүс хурал болган. Аңаа ийи чүс муң ажыг кижи олурушкан.

Хуралдарга партия, совет болгаш ажыл-агый активи киришкен. Чугаалажыышкын үезинде амыдыралдың совет хевириниң ханы демократизмин, артык күштүүн, Совет эрге-чагырганың 60 чылының дургузунда бистиң улузувустуң улуг чедиишкиннерин илереткен.

«Каучук» заводтуң клувунга хөй кижилиг хурал болган. Аңаа элээн каш микрорайоннарның чурттакчылары Моссоветтиң база Ленин район Совединиң депутаттары-биле ужурашкан. ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелиниң талазы-биле саналдарны база немелделерни чугаалаан. Хоорай ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының ажыл-чорудулгазын улам ыңай экижидеринче угланган чагыгларны база кылган. Ол чагыглар райкүүскомнуң ажылдап кылганы болгаш Ленин район Совединиң сессиязынга бадылаан хемчеглерниң үндезини болган. Ол планны боттандырып эгелээн.

Найысылалдың чурттакчы чонунуң ортузунга пропагандистер, агитаторлар болгаш политинформаторлар микрорайоннарга ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелиниң дугайында лекция, беседаларны чоруткан. Ол эң чугула документиниң өөренириниң калбаа-биле организастап чоруткан.

ДОНЕЦК. Донбасста Ждановка суурнуң клувунга болгаш агитшөлдеринге коммунист Н. Киселеваның «Мээң Конституциям» деп темага чорудуп турар беседаларынга үргүлчү хөй санныг дыңнакчылар келир. Советтер чуртунуң үндезин Хоойлузунуң төлевилелиниң дугайында чугаа кончуг солун эртер. Пропагандистиң боду база онзагай. Нина Максимовна—дайынның хоочуну, мурнакчы ажыл-ишчи, Маадыр-ие.

14 харлыында-ла ол чазактың баштайгы шаңналын алган: 1942 чылда алдарлыг полководчу Г. К. Жуков партизан отрядының аныяк харылзаачызынга Кызыл Сылдыс орденни тывыскан. Бомбардировщиктиң адыгжы-радизи Н. Киселева 17 харлыг турда, Подстам конференциязынга Совет Эвилелиниң тугунуң чанынга хүндүлүг таңныылга турарын аңаа дааскан.

Дайын сөөлүнде чылдарда күш-ажылга чедиишкиннери дээш ону Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаан. Амгы үеде Н. Киселева көдээ садыг директору, суур Совединиң депутады апарган.

АЛМА-АТА. Казахстанның найысылалының Ленин районунда «Аврора» деп агитас-пропаганда төвү «Совет улустуң улуг эргелери» деп бөлүк беседаларны чорудуп турар. Партия болгаш совет ажылдакчылар, Советтер депутаттары, бүдүрүлгениң мурнакчылары, дайынның база күш-ажылдың хоочуннары ажылчы чоннарның чаагай чоруунуң дугайында партияның болгаш күрүнениң сагыш салыышкынын илередип турарлар.

Чаа беш чылдың эгезинден бээр районнуң чурттакчылары планнаттынганындан элээн хөй — 90 муң хире дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын алган. Уругларга чаа школаның болгаш Пионерлер бажыңының эжиктери ажыттынган, уругларның үш комбинады туттунган. Чайгы дыштаныылга үезинде алды муң ажыг школачылар школа чанының болгаш хоорай даштында лагерьлерге дыштанган. Хөй ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар чиик өртектиг путёвкалар-биле чурттуң эң дээре кадыкшылга черлеринге чораапнар.

ХАБАРОВСК. ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелинге тураскааткан теоретиктиг конференция Соңгу Тугур-Чумиканск районга болган. Ында ивижилер, балыкчылар болгаш аңчылар чурттап турар. Районнуң назы четкен чурттакчы чонунуң 90 ажыг хуузу Үндезин Хоойлунуң төлевилелин чугаалажып көөрүнге киришкен деп, конференцияга демдеглээн.

(СЭТА-ның корр.).

КҮС ДАЛАШТЫРА БЕРГЕН

Чурттуң тараа шөлдеринде бо күскү хүннерде күжениишкинниг ажыл хайнып үнген. Көдээниң ажыл-ишчилери дүжүттү дүрген болгаш чидириг чокка ажаап алыр, хову ажылының продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле планнарын күүседир база ажыр күүседир, Улуг Октябрьның 60 чылын төлептиг уткуур дээш чүткүп турар.

Тараа ажаалдазы доостур четкен. ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң дыңнатканы-биле алырга, сентябрь 5-те тараа болгаш тараа-бобы культураларын (кукуруза чокка) 100 миллион гектар шөлде кескен. Ол болза планның 79 хуузу болур. Кестинген шөлдерниң тараазының 89 хуузу бастыртынган.

Тараа кезилдезиниң кол фронтузу амгы үеде Россия Федерациязының, Сибирьниң кара хөрзүннүг эвес зоназында, Соңгу Казахстанда чоруп турар. Районнарның хөй кезиинде агаар-бойдустуң байдалы таарымчалыг болгаш механизаторлар темпилерни бедидип берген: отчеттуг неделяның дургузунда тарааны тос миллион ажыг гектар шөлден бастырган. Ол болза эрткен неделяныындан барык-ла бир миллион гектарга хөй болган.

Кара хөрзүннүг эвес зонаның ажыл-агыйларында эки дүжүттү өстүрүп алган. Сөөлгү үеде Марий болгаш Чуваш АССР-лериниң, Москва, Рязань, Кострома болгаш Калуга областарның ажыл-ишчилери күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин күүсеткениниң дугайын Төрээн чуртка илеткээн.

Кукуруза ажаап алыышкыны уламчылавышаан. Ол культураның дүжүдүн барык-ла он бир миллион гектар шөлден ажаап алган. Ооң иштинде 161 муң гектар черден кукуруза тараазын ажаап алган.

Хендир өстүрүкчүлери шалыпчы ажылдап турар. Узун хендирни бүгү шөлдүң 83 хуузундан ажаап алган. Тарымал хендирни 31 муң гектар шөлден кескен. Ол болза планның 23 хуузу-дур.

Эвилелдешкен бүгү республикаларның ажыл-агыйларында картофельдиң массалыг ажаап алыышкыны эгелээн. Нийтизи-биле чуртта картофельди 368 муң гектардан ажаап алган. Ногаа ажаап алырының темпилери эрткен чылдыңындан бедик. 303 муң гектар шөлден оларның дүжүдү ажаап алдынган.

Шөлдерде ажылдарны комплекстиг чорудуп турар. Дүжүдүн ажаап алган шөлдерни дораан-на келир чылдың дүжүдүнге белеткей берген. Күзүн тарыыр культураларны 16,2 миллион гектар черде чашкан. Күскү чер андарылгазын барык-ла 30 миллион гектар шөлде чоруткан.

(СЭТА-ның корр.).

ССРЭ КОНСТИТУЦИЯЗЫ

төлевилелди чугаалажып тур бис

ТҮҢНЕЛДИ ҮНДҮРГЕШ

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин чугаалажып көөрү Кызыл районда политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүң, районнуң ажылчы чоннарының чогаадыкчы күжүн СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн төлептиг уткуурунче мобилизастаарының байдалында эртип турар.

Конституция төлевилелин кижи бүрүзүнге чедир тайылбырлаары болгаш ону чугаалажып көөрүн организастаары районнуң партия, совет органнарының, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының база бүдүрүлгелер, организациялар болгаш совхозтар удуртукчуларының кичээнгейиниң төвүнге туруп келген. Чаа Конституция төлевилелин июнь айда районнуң партия активиниң хуралынга, оон дараазында партия организацияларының хуралдарынга чугаалашкылаан. Оларга 470 кижи олурушкан болгаш 115 коммунист санал берген. Бо-ла айтырыгны профэвилел, комсомол хуралдарынга база чугаалашкан.

Төлевилелди чугаалажып көөрү Советтер шугуму-биле болгаш күш-ажылчы коллективтерге, чоннуң чурттап турар черлериниң аайы-биле база калбарган. Район Совединиң, Каа-Хем суур Совединиң болгаш кожээ Советтерниң сессияларынга СЭКП ТК-ның май (1977 ч.) Пленумунуң материалдарын болгаш ССРЭ Конституциязының төлевилелин чугаалажып көрүп турда, депутаттар болгаш совет активтер идепкейлиг киришкен. Район Совединиң сессиязынга олурушкан 65 депутаттардан 10 кижи, суур болгаш кожээ Советтерниң сессияларынга олурушкан 179 депутаттардан 51 кижи санал берген. Районнуң Каа-Хем суур болгаш бүгү кожээ Советтери Конституция төлевилелин чугаалажып көөр талазы-биле чоннуң чурттап турар черлеринге болгаш бүдүрүлге, албан организация коллективтеринге ажылчы чоннарның хуралдарын эрттирериниң графиктерин тургускулааш, оон күүселдезин чедип ап турганнар.

ТК-ның май Пленумунуң түңнелдерин болгаш Конституция төлевилелин таныжып, чугаалажып көөр талазы-биле ажылчы чоннарның 118 хуралдары болуп эрткилээн. Оларга 8169 кижи олурушкан болгаш 434 кижи санал берген. Санал бергеннерниң арасындан 17 кижи Конституция төлевилелиниң чамдык чүүлдеринге немелделерни киирерин саналдааннар. Санал-онал бергеннер болгаш черле ол хуралдарның бүгү киржикчилери СЭКП Төп Комитединиң май Пленумунуң документилерин, ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин бүрүнү-биле чүүлдүг деп улуг өөрүшкү болгаш чоргаарал-биле хүлээп көрүп турарын бир ап-сеткилдиг илергейлеп турганнар.

Төлевилелди таныжары болгаш чугаалажып көөрү чорупт турда, районга ниитизи-биле 397 кижи, 11 бүдүрүлге коллективтери бедиткен чаа социалистиг хүлээлгелерин алган. Оларның арасында «Шамбалыг» совхозтуң механизатору К. Кара-Сал, «Сукпак» совхозтуң малчыны Г. Сурыкин, «Көк-Тей» совхозтуң күш ажаакчызы Н. Монгуш, «Х Улуг хурал» совхозтуң хойжузу А. Содунам; «Тиилелге» совхозтуң саанчызы З. Ушпан, районнуң холушкак садыының садыгжызы В. Козлятина дээш өскелер-даа бар. Оларның берген сөзү амгы үеде ажыл-херек-биле бадыткаттынып, алган хүлээлгелери чединишкиннинг күүсеттинип турар.

Төрээн чуртунуң шапкын хөгжүлдезин дээш, совет кижилер дугайында ада сагыш салышкыны дээш партияга болгаш чазакка кызыгаар чок өөрүп четтиришкинин илергейлээн чылыг сөстерни санал берген кижи бүрүзү-ле чугаалап турган. Кара-Хаак суурда чурттап турар пенсионер, хоочун коммунист К. Ч. Хертек бодунуң саналынга мынча дээн:

— Мен 1913 чылда төрүттүнген мен. Бо арасында хөйнү-ле көрүп келдим. Шаандагы Тыва биле амгы Совет Тываны бодалымда бо-ла деңней бээр-дир мен. Тыва черивис, чонувус ам кайы хире магалыг апарганын бодап келгеш, сагыш-сеткил хайныгып келир-дир. Бөгүн Тывада шаанда кижилерниң күзеп бодавайн безин чораан чүүлдери бүткен-дир. Бистиң улуг Төрээн чуртувус бо чылын, Улуг Октябрьның 60 чыл оюнда, чаа Конституция хүлээп ап турарында өөрүшкүм кызыгаар чок. Бүгү совет чурт-биле кады мээң Тывам база бурунгаар хере базып орар.

Төөгүлүг улуг документилерин ажылчы чоннарга чедир тайылбырлаарын Сукпак, Кара-Хаак, Элегес-Аксы, Шамбалыг кожээ болгаш Каа-Хем суур Советтери эки организастааныңдан ол Советтерниң девискээрлеринге болуп эрткилээн ажылчы чоннарның ниити хуралдары бедик деңнелге организастыг эрткилээн. Күш-ажылчы коллективтерге болгаш чоннуң чурттап турар черлериниң аайы-биле болгулаан хуралдарга коллективтерниң-даа, тус-тус кижилерниң-даа алган социалистиг хүлээлгелериниң эң хөй кезээ чединишкинниг күүсеттинип турар. Моон түңнелинде бо чылдың сес айларында планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин районнуң чамдык бүдүрүлгелери, ажыл-агыйлары, ылангыя «Шамбалыг», «Сукпак» совхозтар, Кызыл райпозу, № 2 КМК болгаш өскелер-даа чедип алган.

Районнуң ажылчы чоннары хуралдарга берген саналдарынга болгаш парлалгага бижээн чүүлдеринге төлевилелдиң чамдык чүүлдеринге тодаргай саналдарны киирери-биле кады, районнуң ажыл-агый чорудулгазында, чоннуң амыдырал хандырылгазында, күрүне аппаратының ажылында, күш-ажылдың болгаш ниитиниң корум-чурумун сагыырында, ажыл-агый органнарының, хөй-ниити организацияларының ажылында четпестерни чайладыр талазы-биле саналдарны хөйү-биле киргилээн. Чижээ, «Көк-Тей» совхозка болган хуралга эш Сарапулов чайгы чер аңдарылгазын багай чорудуп турарын, механизаторлар ортузунда күш-ажылдың чурум-сагылгазының кошкаан шыңгыы шүгүмчүлээн. «Шамбалыг», «Тиилелге» совхозтарның механизаторлары техника септелгезин, мал чемнерин белеткээрин кошкак организастап турарын шүгүмчүлээннер. «Тере-Хөл» совхозка болган хуралга хамаатылар ниити чупар-бажың, уруглар сады тударының, садыг болгаш амыдырал хандырылгазының экижидериниң чугулазын демдеглээннер.

Элээн хөй кижилер боттарының саналдарынга социалистиг өнчүнү камгалаарын күштелдиреринге, ажыл-агыйжы эвес чоруктар-биле шыңгыы демиселди чорударын, социалистиг хоойлу-дүрүмнү болгаш ниитиниң корум-чурумун хажыдар чоруктарга удур хемчеглерни алырын саналдааннар. Ылангыя хулиганнаар, арагалаар, оорлаар, ниитилелге ажыктыг ажыл кылырындан ойталаар чоруктарга удур чидиг демиселди чорудуп, ындыг чоруктарны үүлгедир кижилерге шыңгыы хемчеглерни көргүзерин ажылчы чоннар боттарының саналдарынга шыңгыы тургускан. Моон-биле чергелештир Советтерниң, профэвилел, комсомол организацияларының, херээженнер чөвүлелдериниң кижизидикчи ролюн улам бедидери чугула дээрзин олар демдеглээн.

Ажылчы чоннарның хуралдарынга болган шүгүмчүлелдиг саналдарны, төлевилелге немелделерни районнуң удуртур органнары учётка алган болгаш айыттынган четпестерни чайладыр талазы-биле хемчеглерни ап турар.

ССРЭ Конституциязының төлевилелин районнуң ажылчы чоннарынга таныштырарын болгаш ону чугаалажып көөрүн организастаарын районнуң партия, совет, профэвилел, комсомол организациялары, хөй санныг партийжи болгаш совет активтер, депутаттар хандырган. Төлевилелди чугаалажып көөрүн организастаары-биле 8 кижилиг бөлүктү, 22 кижилиг пропаганда бөлүүн тургускан. Конституция төлевилелин чоннга таныштырары-биле 110 лекторлар, 180 политинформаторлар, 370 агитаторлар ажылдап турар. Оон аңгыда 19 агитколлектив, 75 агитквартира, 4 агиткультбригада, бүгү культура-чырыдылгакың албан черлери таныдылга ажылын чер болганга организастап чорудуп келген.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин Кызыл районнуң ажылчы чоннарының чугаалажып көргениниң чамдык түңнелдерин көргеш, төлевилелди чугаалажып көргени күш-ажылчы кижилерниң хей-аъдын улам көдүргенин, олар ниитилелдиң болгаш күрүнениң херектерин боттарының хан-дамырындан тудуш херээ кылдыр көрүп турарын бадыткааның демдеглээри чугула. Олар Конституцияның тыпсып турары улуг эргелерин болгаш хостаалгаларын долузу-биле ажыглавышаан, совет ниитилелдиң, оон иштинде боттарының республиказының, районунуң амыдыралының хөгжүлдезиниң бүгү талаларынга төлептиг үлүүн кииреринге белениң көргүзүп турар.

Ш. КАНДАН,
Кызыл райкүүскомунуң секретары.

ИДЕГЕЛДИГ ЭШ

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, бригадир С. Б. Сандаңга удурткан бригаданың кежигүннери тудугжулар-биле харылзаа чок ажылы дээш кран башкарыкчызынга шыжыгып ажылдап турганнар. Мынчалдыр ажылдаар болза берге-дир дээрзин Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Оюн Лагбаевич Калзан чугаалады.

— Бистиң Галявыс кажан-на келир иргин?—деп, бригадирниң оралакчызы Тенек-оол Түлүш бүгү бригадазының бодалын илередип чугаалаан.

Бо бригаданың кран башкарыкчызы Галина Петровна Карпова болза амыр-ла болгай, тудугжуларны безин олуртур эвес. Хоюдуг төнүп чорда сигналын бо-ла этсип, хоюдуртан ап берейн деп келир. Кайда тууйбу төнүп чорууруп безин эндевес. Оон база катап кымга чүү херегин айтыргылаар.

Галя кежээки школаның 10 класын доосказ, оон улаштыр шөлээлээш, үр болу бергени ол. Бригадага хүннүн-не аңгы-аңгы крановщиктер чорудуп келген, бригаданың кежигүннери кадыг ажылдап көрбээни улустарга чанчыгып чадап турганнар. Бир-ле эртен мотоцикл даажы дыңналган. «Галя келген ышкаш»—дишкен соонда, бригаданың кежигүннери вагондан дооза-ла үне халыжып келгеннер.

Шынап-ла, кызыл мотоциклин мунуп келген Галя бо халдып орган. Олар мотоциклди үглей-ле бергеннер. «Кайы хире дыштандың, каяа четтиң? Сени манааш четтикпейн турдувус»—дээш, ол-бо чүктен чангыс үн-биле, мурнун былаажып чугаалааннар. Галя эштери-биле амыр-менди солчуп чугаалашкаш, кранында барган. Кранын аштап арыглавышаан, шупту механизмнерин хынап эгелээн.

Кранның чадазынче үнүп бар чораан:—Планыңар кайы хире күүсеттиңер?—деп, Галя алгырып айтырган.

— 2-ги кварталда планывысты ажыр күүсеттивис—деп, бир үн-биле тудугжулар харылааннар.

Ол хүнден эгелээш, бригаданың кежигүннери улам-на омак-хөглүг ажылдап кирипкеннер. Г. Карпованың кранында кызыл будуу-биле «Мында коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Г. Карпова ажылдап турар» деп бижип каан. Ол дээрге Г. Карпованың күш-ажылга кызымак, төлептиг чоруунуң херечизи-дир.

«Кызыл тудуг» эргелелиниң коммунистери Галина Петровнаны СЭКП кежигүнүнге кандидат кылдыр чоокта чаа хүлээп алган. Кран башкарыкчызы мурнакчы ажылчын аныяк кыс бригаданың чединишкиннеринге дээш бүгү эштери-биле бир демей күжениишкинниг ажылдап турар.

Д. ШАРАХӨӨ.
«Кызыл тудуг» эргелелинде тудуг мастери.

Онгу беш чылдың кижилери

ХӨНДЕЛЕҢНИҢ ТӨЛЕПТИГЛЕРИ

— Мурнакчы малчыннарга ужуражып, оларның ажыл-ижин сонуургаксаан кижи мен ийин, кымнарны сүмелеп болур силер?—деп, партияның Барыын-Хемчик райкомунуң ажылдакчызы Василий Монгуштан айтырдым.

— Бистиң районда мурнакчылар хөй. «Барлык» совхозтуң Хөнделең салбырының хойжузу, коммунист Чүле Амгаевич Кужугет ажыл-ишке кызымаккай коммунистерниң бирээзи ол. Чүле Амгаевичиге партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң хүндүлел бижиин тыпсырын менээ даасты. Ынаар хаптар бис бе—деп, ол чугаалады.

Чайлаг-Кара-Суг дээрге кайгамчык чараш чайлаг. Чөдер дээн малчынывыстың аалы ынчан аңаа турган. Аалдың кедээ талазында ак-ак хойлар ааржы дег чаттыла берген оъттап чорлар.

Малчынның өөнге кирип, амыр-менди солушкаш, ажыл-ижин сонуургап, элээн хөөрештивис.

— Төрээн совхозумга барык чээрби чыл чыгыы малчыннап келдим. Оон иштинде сес чыл сарлык, он чыл хой кадарып ажылдадым. Бо арасында чемеледип-даа көрбедим ийин—деп, Чүле Амгаевич чугаалады. Партия райкомунуң төлээзи В. Монгуш бежен харлааны-биле холбаштыр хүндүлел бижикти хойжуга тывыскаш, ооң ажыл-ижинге, амыдырал-чуртталгазынга чединишкиннерни, кадыкшылды күзээн.

Чүле Амгаевич ону өөрүшкү-биле хүлээп албышаан, мынча диди:—Мээң бөдүүн ажыл-ижимни үнелээни дээш четтирдим. Амдаа улам кызып күжениишкиннинг ажылдаар мен.

Бо дээрге Чүле Амгаевичиниң ажыл-ишчи мөзү-шынарының, коммунистиң бедик адын төлептиг эдилеп чоруурунуң бир херечизи-дир деп бодап ордум. Хойжулап келген чылдарында төрүүр чүс башка онаапшыр тозан бештен өрү, чүс баш чедир хураганны ол менди ап келген. Кандыг-даа берге кыш болурга ооң көргүзүү кудулавас. Эң-не берге болган эрткен кыжын безин малын хүр-чаагай кыш ажырып, төрүүр чүс хойдан-на чүс хураганны алган. Кажан хой оолдап турда, Чүле Амгаевич биле ооң кадайы Опуу Байыровна бүгү күжүн үндүрүп, удуур уйгузун-даа, дыштаныр дыжын-даа бодавастай бээр эрес-кежээ улус. Олар сакманщиктер-биле бир демниг ажылдаар, Опуу Байыровна оларны ажылга күзелдии-биле өөредир, аныяктарның сагыш човангыр дагдыныкчызы.

Чүле Амгаевичиниң чээрби чыгыы чыл иштинде ниитиниң малын онча-менди өстүрүп, төрээн совхозунга улуг ишти бүдүржүп чорууруп ооң эш-өөрү, кожалары эки билир.

— Силер-даа, уругларыңар иези-даа кежээ болгаш кызымак улус-ла болгай силер. Ажылдап келген үелерде совхозуңарга хөй малды өстүрүп, элбек дүктү берген болгай силер, ол дугайын сактып көрүңерем, Амгаевич — деп, совхозта партком секретары Ондар диледи.

— Сарлык кадарып-даа, хойжулап-даа тургаш, хөй малды өстүрдүвүс. Чүгле хойга чораан безин чылда 220 хураганны өстүрүп келдивис. А он чылда ийи муң ийи чүс четкен-дир. Дүк 15 тонна ашкан хире чүве. Өстүрген сарлыывыс-даа чеже четкен чүве—деп, ол элээн ханы бодангылааш чугаалады.

Мурнакчы малчын «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп херек демдээн ийи удаа чаалап алган. Хүндүлел бижиктер-биле каш удаа шаңнаткан. Оларның аас-кежии — өг сынмас ажы-төлү, олар чай болурга делгем өөнге сыңышпастай бээр. Кужугеттерниң уруглары тос. Уругларының кижизидер, өөредир дээш аажок сагыш човангырлар. Улуг оглу Көгел Кызыл-Мажалыктың «Сельхозтехника» каттыжыышкынында чолаачы. Ада-иези оглунга «Москвич» садып берген. Хайынмаа, Валентина олар башкылар, Владимир — инженер, Хүлер-оол— Совет Армияның хүрээлеңинде шериг хүлээлгезин эрттирип турар. Беш уруу школада эки болгаш кончуг эки өөредилгелиг өөреникчилер.

Төлептиг ада-иениң уруглары оларның ажыл-ишчи мөзү-шынарын дозеп, эртем-билигни, тускай мергежилди чедип ап, чонунга ак сеткилдиг бараан болуп ажылдап, өөренип чоруурлар. Чүле Амгаевич кожээ Советтиң депутаты тургаш, соңгукчуларның чагыгларын күүседир дээш элээн ажыктыг чүүлдерни кылып, Хөнделең хемниң көвүрүүн чаартып кылдырткан. Малчыннарның культурлуг амыдыралын бедидер талазы-биле ажылдарга үлүүн киирип турар.

Мурнакчы хойжу сөөлгү чеди чылдарда чүс хойга онаапшыр 104 чедир хураганнарны менди ап доруктурган. Кужугеттерниң эрес-кежээ, хүлээнген ажылын бедик харыысалга-биле күүседип келгени оларның чединишкиннериниң үндезини ында.

К. ХЕРТЕК.

Ак-Довурак хоорайның мурнакчы коллективтериниң бирээзи—автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективинде Улуг Октябрьның 60 чылын төлептиг уткуур дээш чарыш калбарган. АТБ-ниң чолаачылары, септекчилери болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары онгу беш чылдың ийиги чылының планныг даалгаларын чединишкиннинг күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар. Колонналарның болгаш бригадаларның арасында чарыштың мурнакчыларының арга-дуржулгазын коллективте калбаа-биле нептередип турар. Ында Касыкпай Кужугеттиң (чурукта солагай талазында) удурткан техниктиг хандырылга бригадазы чарыштың сес айлар түңнелдери-биле мурнакчызы болган.

В. ШАЙФУЛЛИННИҢ фотозу.

Бригаданың чоргааралы

1964 чылдың күзү. Тываның ажылчы чонунуң улуг Совет Эвилелинге эки тура-биле каттыышканының чээрби чыл болур оюнуң бүдүүзүнде аныяк оол Кызыл-оол Какай-оол шериг албаның эрттирер дээш аъттанып турган.

— Кайнаар-ла хап олурар иргиң сен але?—деп, төргүл-дөрелдери айтыргылаар-даа. Ону Кызыл-оол кайын билир ийик. Орукка үш хонук чорупт келгенде ам-на баар чериниң ут-шиин билдиве берген. Абакан—Москва деп демир-орукка олуруп тургаш боданган: «Улуг Төрээн чуртувустуң төвү Москва хоорайны көөр-ле кижи-дир мен». Үш хонук дүн-хүн чок чораан соонда Москва хоорайга келген.

Москвага тудуг тудар тускай кезекке Кызыл-оол таварышкаш, кончуг-ла өөрээн. Ынчанмайн канчаар, маңаа тудуг тудуп өөренип алырга кедизинде херек. Кызыл хоорайда тудуг ам чаа шуудап турарын билир. Шериг албаның үш чылы билдирбейн эрте берген. Кызыл-оол Шулуун-оолович төрээн Тывазынга 3-кү разрядтың дашчызы деп тускай эртемниг ээп келген.

Өскен-төрээн чери Элегесте аалынга каш хонук дыштанып алгаш, октябрь төнчүзүнде Кызылга келгеш, «Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» эргелели ажылчыннар херегле, чарлап каан турганын номчааш, аңаа чеде берген. Саат-даа чок хүлээп алган. Сергей Иванович Чадисинниң бригадазынче чорудуптарга, Совет Армияның хүрээлениинден чаа халашкан аныяк оолду дашчы кылдыр хүлээп алган.

Аңаа баштайгы үеде дузалал ажылдарын дагзып, дуржулгалыг ажылчыннар ону дашчының мергежилинге өөредип турган. Элээн үе эрткенде Какай-оолга тууйбу салырын чөпшээрээн. Ол уран-шевер, сонуургаачал болганындан дашчының мергежилин шиңгээдип ап шыдаан.

Оон бээр-ле ол тудугжунуң мергежилинге бердинген. Какай-оол дашчы болурундан аңгыда бызанчының, бетонщиктиң мергежилдерин база чедип алган. Кандыг-даа ажылды дагзырга К. Кызыл-оол тергиин эки шынарлыг кылдыр күүседиринге чаңчыккан. Оларның бригадазы радио-телевидение төвүнүң бажыңын, № 14 школаны, сапажылга төвүн, № 4 микрорайонда 140 орунунуг уруглар садигин, № 2 чуртталга бажыңын, 5-ки микрорайонда эмнелге ажылдакчыларының 600 орунуг ниити чурттала бажыңының тудуун кылышкан.

Августуң бир хүнүнде мен Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Кызыл-оол Шулуун-ооловичиге ужуражыр дээш Кызылдың дөрткү микрорайонунда № 10 бажыңның тудуг шөлүнге чеде бергеш, ээлдириг хоюдуп турган ажылчыннардан ооң кайдазын айтырарымга, бо бажыңның шуут-ла кырында деп айыттылар.

Бажыңның эң кырынга үне бээримге сураглап чораан тудугжум ында болду. Моон көөрге долгандыр турар дөрткү микрорайон адышта дег көстүп турду.

— Дөрт чыл бурунгаар бо районга өрген-даа чок турган чер-ле болгай. № 2 бажыңга бистиң бригадавыс, № 4 бажыңга силерниң бригадаңар, № 5 бажыңга Наволокинниң бригадазы чер казып, бажың тудуп эгеледивис. Ам көрдээн чеже бажың бар-дыр. Бүдүн хоорай болган аа—дээш, Какай-оол боданмышаан, менче көрдү.

Шынап-ла, ийилээн санап эгеледивис. Беш-беш каът тууйбу бажыңнар сес болду, ында 771 өг-бүле чурттай берген, оон ыңай 420 орунуг 2 уруглар сады, калбак панельден кылган 5 бажыңда 645 аал ишти чурттап турар.

Ол микрорайоннарда чонга ачы-дуза чедирериниң албан черлери база кады туттунуп турар. Столовая, чем магазини, теле-ателье, спортчулар поликлиниказы, бажың эт-херекселдери септээр мастерская база ажыттынган. Бо тудугларга мергежилдиг дашчының киирген үлүү улуг.

Кызыл-оол Шулуун-оолович Какай-оол үргүлчү-ле мурнакчыларның одуруунда, социалистиг чарыштың тиилекчизи.

Тудугжунуң кызымак ижин үнелеп, Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле ону шаңнааның ооң тудугжу эш-өөрү улуг өөрүшкү, чоргаарал-биле хүлээп алган.

С. САНДАН,
Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу.

АРГА-АРЫГ ЭЭЛЕРИН БЕЛЕТКЭЭР

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринде экономиканың өске адырлары-биле чергелештир чурттуң ыяш ажыл-агыйын улам хөгжүдүп, бо талазы-биле бедик мергежилдиг кадрларны белеткээриниң чугулазын тодаргайы-биле айыткан. Аныяк кадрларны белеткеп, өөредириниң талазы-биле партия болгаш чазак хүн бүрү сагыш салып, бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузуп берип турар.

Ыяш ажыл-агыйынга инженер-техниктиг кадрларны белеткээри коллуунда-ла өөредилге черлеринге, а ол ышкаш курстарга-даа боттанып турар. Оон аңгыда инженер-техниктиг ажылдакчыларның билиин бедидип, ажылынга харыысалгазын улгаттырар сорулга-биле РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң тускай доктаалын ёзугаар Тываның ыяш ажыл-агыйының эргелелинге оларның аттестациязын эрттирген. Ниитизи-биле 216 инженер-техниктиг ажылдакчыларның иштинден аттестастаашкынга 85 кижини киирген түңнелинде, оларның 80-ни харыылап турар албан-хүлээлгезинге бүгү талазы-биле дүүжүп турары илерээн. Аттестация комиссиязының шиитпирин ёзугаар чамдык кижилерни өске ажылче детшиткен, азы кылып турган ажылындан хостаан, Каа-Хемниң, Таңдының, Тес-Хемниң, Балгазынның, Кызылдың болгаш Чадааның ыяш ажыл-агый черлеринге аттестастаашкынны чорударын шыңгыы көрүп, бо ажылды кижилерниң билиг-мергежилин хыдаарыын, оларның харыысалгазын улгаттырарының хемчеглери болдурган. Хыналданың соонда чурттуң ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринде киргеннерниң саны көвүдээн, кижи бүрүзү болуунуң идейполитиктиг, профессионал билиин бедидеринче чүткүлүн күштелдирген деп болур.

Ынчалза-даа республиканың ыяш ажыл-агыйларында болуунуң албан-хүлээлгезин чедир күүсетпес, шүгүмчүлелдиг саналдарны тоовас чамдык кижилер ам-даа бар. Чижээ, Шагаан-Арыг ыяш ажыл-агыйының лесничийи В. Петухов бүдүрүлге сагылга-чурумун үрээр, ажылдың шынарынче кичээнгей салбас дээш, оон ажылын шүгүмчүлеп келген. Ынчалза-даа ол оон чогуур түңнелдерни кылбаан болурга, ону ажылындан хостаан. Эргелелдиң ажылында четпес чүүлдерниң бирээзи—тускай өөредилге черин дооспаан, практикант кижилерниң инженер-техниктиг албан-хүлээлгени күүседип турары болур. Шагаан-Арыг ыяш ажыл-агыйында ындыг кижилер 8, а Барыын-Хемчикте, Каа-Хемде, Тожуда, Тес-Хемде, Чадаанада, Туранда каттышкаш — чээрби хире кижи практиканттылар боол турар. Ынчангаш ол эштерни заочно, а харын-даа очно өөредип чорудар хемчеглерни дидими-биле алыр үези келген. Кадрларның өөредилгези ышкаш чугула ажылче амгы үеге чедир чогуур кичээнгей салбайн келгени республиканың ыяш ажыл-агыйының хөгжүлдезинге салдар чедирип турары чугаа чок деп болур. Ылангыя Тожу болгаш Туран ыяш ажыл-агыйларында кадрлар айтырыы шиитпирлеттинмейн турарын айтыр херек.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1967 чылдың июль 6-да доктаалын ёзугаар РСФСР-ниң Ыяш ажыл-агыйының министерствозу удуртукчу ажылдакчыларны болгаш специалистерни тускай курстарга чыып, оларның билиин бедидериниң хемчеглерин ап келген. Ооң иштинде бистиң республикадан чамдык чижектерни көргүзүп болур. Чижээ, Шагаан-Арыг ыяш ажыл-агыйының Ак-Турутуда лесничествозунуң ажылдакчызы Толуя Бараан аңаа ажылдаа-да тос чыл четкен болгаш Сибирьниң технологтуг институдунуң дөрткү курузунда өөренип турар; Чадаана ыяш ажыл-агыйының директору В. Шейбин — ол-ла институтту доозар дей берген; Туранда аныяк специалист, ыяш культураларының мастери А. Рудой техникум соонда дораан-на ол институтта өөренип кирген; Таңдыда арга-ыяш камгалалының инженери А. Смолин удавас техникумну доозар. Ындыг чижектерни хөйнү көргүзүп болур. Ниитизи-биле янзы-бүрү өөредилге черлеринде бистиң республикадан 40 кижи өөренип турар. Тожудан Новиков, Шагаан-Арыгдан — Наголкина, Чадааналан — Теплых, Барыын-Хемчиктен — Дворкова дээш өскелер-даа тус-тус ажыл-агыйларының акша-хөреңгизи-биле өөренип турарлар. Олар дээрге мурнакчы ажылдакчылар болгаш школа лесничестволарының кежигүннери аныяктар-дыр. Ыяш ажыл-агыйларындан барып, оларның акша-хөреңгизи-биле чединишкиннинг өөренгеш, амгы үеде республикада кээп, үре-түңнелдиг ажылдап турарлар эвээш эвес. Оларга Таңдыда кол лесничий М. Бакуров, Шагаан-Арыгда—кол лесничий Б. Апчитаев. Ол ышкаш тускай өөредилге черин бо чылын доосказ, А. Сморядов, А. Пухирев, В. Немков болгаш өскелер-даа инженерниң, лесничийниң, ооң дузалакчызының хүлээлгезин күүседип кирипкеннер.

Ыяш ажыл-агыйының системазында ажылдап турар кижи бүрүзү бо талазы-биле эртем-билиг чедип алырын күзээн оолдар, кыстар-даа тускай өөредилге черинге очно болгаш заочно-даа кирип, ыяш ажыл-агыйының специализиниң дипломун ап болурлар. Чүгле бо профессияга хандыкшыл, быжыг тура-сорук негеттинер. Ынчангаш бистиң республиканың ортумак школаларының доозукчуларынга ыяш ажыл-агыйының специализи болурунуң оруу ажык.

Чыл келген тудум-на республиканың ыяш ажыл-агыйларынга бедик мергежилдиг, тускай белеткелдиг кадрлар улам хөйү-биле негеттинип турар. Чүге дээрге социалистиг экономиканы хөгжүдериинге ыяш ажыл-агыйын эртем-техниканың сөөлгү чединишкиннери-биле холбаштыр сайзырадыры чугула. Ону чедип алыры — чүгле бедик мергежилдиг кадрлардан негеттинер. Ынчангаш республиканың ыяш ажыл-агыйынга кадрлар белеткээриниң айтырыы чугула боол турар.

А. ЛЕБЕДЕВА.
Тываның ыяш ажыл-агый эргелелиниң инженери.

БУРУУ КЫМДАЛ?

Тарааны тарып өстүреринге чеже күш, чарыгдал үнмес дээр.

Кызыл районда «Х Улуг хурал» совхозтуң хову-шөлдеринде бо чылын тарааның үнүжү багай эвес. Кара-Талдың, Кара-Булуңнуң тараа шөлдеринден үнер тарааның, ногааның хөй кезииниң мал аксынга баары чыл бүрү катаптаттынып турар. Сеткилди дүвүредип кээр бир кол чүүл: тарааны суурнуң чурттакчыларының хуу инектери, совхозтуң-даа мал-маганы саза базып чип турар. Чылдагааны: суурну долгандыр туткан кажаа багай, хуу инек кадарчылары Ч. Ортун-оол, М. Халбы, огород таныныы Л. Халбы чижектиг кижилерниң ажылынга харыысалга чогунда. Кадатка катканын, кежээ ээзинге хүлээткенин демдеглеп турар тускай дептер кадарчыларда чок.

Аныяк, сагбас хуу инектерни суурдан өске коданче үзер ажыл чоруттунмаан.

Кожээ Совет даргазы Э. Сереп, агроном Ч. Монгуш, хову бригадирлери болгаш совхозтуң дирекциязы бо айтырыг талазы-биле чүнү бодап турар ирги?

Б. БАГЫТ-ООЛ.

ССРЭ—СИРИЯ: кады ажылдажылга быжыккан

Ийи чурттуң аразында экономиктиг харылзааларны калбаа-биле хөгжүдериниң эгезин салган экономиктиг база техниктиг кады ажылдажылга дугайында совет-сирий баштайгы дугуржулгага ат салган хүнден бээр 20 чыл болган. Бодунуң интернационалчы хүлээлгезинге болгаш тайбының ленинчи политиказынга шынчы Совет Эвилели ол бүгү чылдарның дургузунда Сирияга ооң национал экономиказын быжыглаарынга база хөгжүдеринге дузалап келген.

Найыралдыг чурттуң экономиказының чугула адырлары болур нефть тывыжында болгаш ирригацияда совет-сирий ажыл-ишчи харылзааларының үре-түңнелдиги көскүзү-биле илереттинген. Эрткен чылын чурттуң чөөн можузу болур Альянда нефть казып тывар чаа байлак чер ажыглалдаа кирген. Оон Чер ортузу далайда Тартус деп портче күчүлүг нефть дамчыдыкчызы чылда чартык миллион тонна чедир нефтини дамчыдар. Ол тудугда болгаш Сирияның нефть база даг тывыжының өске-даа адырларында совет дуржулганы калбаа-биле ажыглаан. Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле нефтини чурттуң ханы иштики районнарындан Чер ортузу далайже сөөртүр демир-орук четкизи калбарган. Сонгу-чөөн чүкте эль-Камышлы дээр нефть тывыжының төвүн Латакия деп порт-биле тудуштурган орукта шимчээшкин эгелээн.

Ийи чурттуң тускай эртемниглериниң кады кылган күжениишкини-биле Евфрат хемниң күчүзүн сирий улуска бараан болдурган. Ооң унунда энергетика комплекизин—улуг ГЭС-ти болгаш суг шыгжамырын туткан. База-ла Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле туткан электродамчыдылгазының бедик вольтулуг шугумнарын дамчыштыр Евфрат ГЭС-тиң тогу республиканың найысылалы Дамаскыда чеде берген. Мурнунда курган хову турган чүс-чүс муң гектар черни суггарган. Евфраттың кур черлериниң шиңгээдип алырынга сирий тараачыннар-биле кады узбек мелиораторлар база ажылдап турган.

Евфрат ГЭС-те ленинградчыларның белеткеп кылган турбиналарын, «Сибэлектротяжмаш» деп Новосибирскиде заводтуң генераторларын, Запорожьениң энергетиктериниң эптеп кылган трансформаторларын тургускан. Гидроэнергетиктиг улуг комплексти тудуп турар үеде совет тудуг машиналары болгаш механизмнери боттарының эки талазын көргүскен.

Экономиктиг харылзааларның Күрүне комитединиң СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнатканы-биле алырга, Сирияда совет дузаламчы-биле үлетпүрнүң янзы-бүрү 50 объектилерин туткан ийикпе азы тудуп турар. Оон-биле кады ында Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле тургускан өөредилге төптеринде база совет-сирий кады ажылдажылганың объектилеринде муң-муң сирий тускай эртемниглерни белеткээн.

Бодунуң ээлчээнде найыралдыг чурт Совет Эвилелинге бодунуң чаңчыл болган үндүр сөөртүр бараан-нарын, оон иштинде көдээ ажыл-агыйның, чиик болгаш химия үлетпүрүнүң продукциязын садып турар.

Янзы-бүрү талалыг совет-сирий экономиктиг кады ажылдажылга ССРЭ-ниң болгаш САР-ның улустарының аразында найыралдыг харылзааларны улам ыңай хөгжүдеринге база быжыглаарынга арганы берген.

НАЙЫРАЛ АЙЫНГА

УЛАН-БАТОР. Моол-совет найыралдың чаңчыл болган айынга белеткенир база ону эрттирер дугайында доктаалды Моолдуң Араттың революстуг намының Төп Комитеди хүлээп алган. Ол айны бо чылын Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскаадыр.

Ол кайгамчык юбилейге белеткелди МАРН-ның XVII съездизиниң шиитпирлерин чедиишкинниг боттандырып чорудары, 1977 чылдың планының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседири, ажылдың ажыктыг болгаш шынарын бедидери дээш демисел кылдыр эрттиреринче Моолдуң ажылчы чоннарын Моолдуң Араттың революстуг намының Төп Комитеди кыйгырган.

(СЭТА).

Бөгүн — болгар улустуң байырлалы — Хосталга хүнү

ЧАҢГЫС ЭПТИҢ, ХОСТАЛГАНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

Бистиң улустуң эң улуг, тырык байырлалы — Хосталга хүнүн, Болгарияга социалистиг революцияның тиилээниниң хүнүн бо чылын үжен үш дугаар демдеглеп турар бис. Ол бо чылын бүдүн сан, ай болбайн-даа турар болза, ону байырлаары онзагай байдалдыг болгаш ёзулуг-ла бүгү улустуу болур. Бистиң чуртувуска социалистиг революцияның тиилээниниң үжен үш чыл болганы Октябрьның социалистиг Улуг революциязының, төөгүде билдингир эң улуг болгаш чугула болуушкунуң, 60 чыл оюнуң чылында демдеглеттинип турар.

Улуг Октябрь кижи төрелгетенниң төөгүзүнде чаа үе-чаданы — дарлалдың бүгү хевиринден долу хосталганың, социализмниң болгаш коммунизмниң эразын ажыткан. Ол үе-чадада 1944 чылдың сентябрь 9, чүгле болгар улустуң амыдыралында эвес, харын делегейниң революстуг хөгжүлдезинде база бир төөгүлүг чугула болуушкун.

Болгарияның Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле база хостакчы Совет Армияның шиитпирлиг дузазы-биле көдүрүлген бүгү улустуң чепсектиг тура халыышкынының түңнелинде Болгарияга боттанган социалистиг революцияның тиилелгези Октябрьның идеяларының болгар черге бодарааны ол болур. Ынчангаш бис Улуг Октябрь турбаан болза, биске ыдыктыг Сентябрь Тос база бүтпес турган деп көрүп келген болгаш көрүп-даа турар бис. Болгар улус Хосталга хүнүн Октябрьның тиилелгелиг, алдарлыг улуг юбилейниң бедик киискээн тугунуң адаа-биле байырлап турар.

Социалистиг революцияның тиилелгезин бистиң чуртувуста демдеглеп турарында база бир онзагай чүүл бар. Ол дээрге орус маадырларның Дунайны кешкеш, бистиң чуртувусту беш чүс чыл дургузунда базып келген осман дарлалдан оларның хостаарының тиилелгелиг тулчуушкуннарының 100 чыл болуп турар ою-биле капсырлашканы ол. Болгарияның хосталгазы дээш орус болгаш болгарларның ханын кады төккени Шипка бистиң найыралывыстың чаа болгаш эң бедик шыпшыны болган, бистиң чурттарывыстың болгаш улустарывыстың чүректерин, салым-хуузун мөңгеде чаңгыс эптиг кылдыр каттыштырган.

Болгарияга эртемниг социализмниң үндезилекчизи Димитр Благоев тиилээн Октябрьны делегейниң пролетар революциязының эге чадазы деп адаан. Георгий Димитровтуң «болгар-совет найырал биске, дириг амытан бүрүзүнге, хүн болгаш агаар кайы хире херектиг болдур, ол хире эргим херектиг» деэн сөстери болгар ажылчы чоннарга монарх-фашистиг болгаш даштыкы дарлакчыларга удур маадырлыг, эрестиг чоруктар-биле долдунган берге демиселинге төнчү чок күштүң дөзү боор чораан. Георгий Димитровтуң ол сөстери биске социализм тургузуушкунунуң үезинде база ыдыктыг чагыг болган.

Сентябрь Тостуң тиилелгези болгар-совет найыралдың мурнунга чаа, кызыгаар чок делгемни ажыткан. Ол Болгарияның социализмниң оруу-биле бүгү талалыг болгаш шапкын хөгжүлдезинге, чечектелиишкининге шиитпирлиг салдарлыг болган. Димитр Благоевтиң болгаш Георгий Димитровтуң улуг херээн СЭКП-ниң болгаш ССРЭ-ниң шынчы, чалбыыштыг өннүү эш Тодор Живковка баштаткан бистиң Коммунистиг партиявыс быжыг болгаш чайгылыш чокка уламчылап турар. «Бис, болгар коммунистер ажылчы чон, бүгү болгар улус Болгарияга социалистиг ниитилелдиң хөгжүлдезиниң оруун, оон соонда коммунизм тургузуушкунун совет эр, херээжен акы-дуңмаларывыс-биле холдарывыстан тутчупкаш, тургустуруундан, Ленинниң партиязы-биле эң сырый, бүгү талалыг кады ажылдажылганың байдалынга, БУР-нуң Совет Социалистиг Республикаларның улуг Эвилели-биле улам чоокшулажырының байдалынга турарындан өскээр кылдыр бодавайн турар бис»—деп, БКП-ниң XI съездизинге эш Т. Живков медеглээн.

Бистиң чуртувустуң хөгжүлдези Болгарияның Коммунистиг партиязының ол политиказының маргыш чок шынының бадыткаан. ССРЭ-биле улам чоокшулажыышкын болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылга бистиң чуртувустуң чечектелиишкининиң бүгү адырларынга эң-не чугула салдарлыг. ССРЭ-ниң дузазы-биле бисте 300 улуг заводтар болгаш үлетпүрнүң өске-даа объектилери туттунган. Амдаа он-он заводтар туттунуп турар. Совет Эвилелиниң дузазы-биле Болгар Улус Республикада тургустунган бүдүрүлге күчүлери кара болгаш өңнүг металлдар бүдүрүлгезиниң 95 хире хуузун, нефтехимия болгаш нефть ажылдап кылыр үлетпүрнүң продукциязының 80 хуузун, электроэнергияның 60 хуузун, химия үлетпүрүнүң продукциязының 55 хуузун бээрин хандырып турар.

Бистиң улустарывыстың угаан-бодал байлактарының солчулгазы канчаар-даа аажок улуг салдарлыг. Лениниң идеяларының, орус, совет литература болгаш уран чүүлдүң хостут социалистиг Болгарияның чаа хамаатыларын хевирлеп тургузарынга салдарын бодап чедери берге. Болгар Коммунистиг партия СЭКП-ниң үлегер-чижээ-биле ажылчы чоннарны социалистиг чаагай мөзүнүң болгаш коммунистиг моральдың революстуг бедик ёзузунга кижизидип турар.

Социалистиг чаагай мөзүнүң эң дээди илерели ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилели болур. Ол Совет Эвилелиниң төөгүлүг чаалап алыышкыннарын көргүскен, совет кижилерниң 60 чыл дургузунда эрткен чүс-чүс чылдарнының деңи оруун чырыткан. Ооң-биле кады төлевилел кижиниң болгаш улустарның чер бөмбүрзээниң алдының бир кезээнге бир-ле дугаар херек кырында боттандырган эргелериниң база хосталгаларының улуг хоойлу бижии болуп турар.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин бүгү улустук чугаалажып турар үезинде, ону ийи чүс алдан миллион совет кижилерниң долузу-биле деткээниниң үезинде бистиң болгар улус боттарының үнүн орта база каткан.

Бодунуң Конституциязында «Совет Социалистиг Республикалар Эвилели-биле бузулбас эвилелди болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганы быжыглаар база калбартыр» талазы-биле болгар улус быжыг шиитпирлиг деп делегейде бир дугаар киир бижээн күрүне болур Болгар Улус Республикага чоргаарланыр бис.

Бо чылдың май-июньда эш Тодор Живковка баштаткан БУР-нуң партия-чазак делегациязының ССРЭ-ге чорааны, тайбың дээш кайгамчык демиселчи СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежнев-биле найыралчы, ажыл-агыйжы беседалар болгар-совет найыралдың чаа тиилелгези болган. Бистиң найыралывысты быжыглаарының херээнге үнелеп четпес салыышкыны дээш Леонид Ильич Брежневке Болгар Улус Республиканың маадыры атты ийи катап тывысканын демдеглээри онза өөрүнчүг. Ол аян-чорук үезинде ат салдынган документилер быжыг тайбың, делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарын улам ханыладыры дээш бистиң ниити, чаа бастынмас демиселивистиң чаа арыннары болган.

Болгар Улус Республика бодунуң национал байырлалын кайгамчык чедиишкиннерлиг, бурунгаар шимчээшкинче тура-соруктуг уткуп ап турар.

Баштакчы авангардтың — Болгар Коммунистиг партияның долгандыр чаңгыс эптиг кылдыр каттышкан бистиң чонувус XI съездиниң салган сорулгаларын күүседир дээш көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар. Совет ажылчы чоннарының, Кызыл Чепельдиң үлегери-биле бистиң чуртта Октябрьның социалистиг Улуг революциязының алдарлыг оюнга уткуштур бүгү улустуң социалистиг чарыжы калбарган. СЭКП, улуг Совет Эвилели-биле мөңге, арыг найыралдыг бистиң Төрээн чуртувус Октябрьның тугунуң адаа-биле социализмниң болгаш коммунизмниң долу тиилелгезинче бар чоруур.

Димитр ЖУЛЕВ,
Болгар Улус Республиканың ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

БОТ-БОТТАРЫН БИЛЧИРИ ДЭЭШ

ТОЯМА. (СЭТА-ның корр.). Сентябрь 6-да ол хоорайга доозулган Чөөн Сибирьниң болгаш совет Ыраккы Чөөн чүктүң хоорайларының хоорккүскомнарының даргаларының база Японияның барыын талакы эриктериниң хоорайларының мэрлериниң 6-гы ужуражыышкынының киржикчилери Совет Эвилели биле Японияның аразында культура талазы-биле солчулганы болгаш экономиктиг харылзааларны улам ыңай хөгжүдери, эриктер чоогунуң садыглажылгазын ССРЭ-ниң чөөн талазында хоорайлар-биле Японияның хоорайларының аразынга төрелдешкек база найыралдыг харылзааларны бүгү тала-биле калбартып чорудары дээш чаңгыс үн-биле саналдааннар.

Шуулганның түңнел хуралынга хүлээп алган кады кылган дыңнадыгта делегаттар Улуг Октябрьның 60 чыл болур оюнуң чылында ужуражыышкынны чыылдырганының ужур-дузазын онзалап демдеглээн. Тайбыңны, чавырлыышкынны, япон-совет кады ажылдажылганы база кожа-хелбээниң харылзааларын быжыглаарының эрге-ажыктарынга, чепсекти эндере бүдүреринге, массалыг узуткаашкынның чепсээниң янзы-бүрү хевирлерин бүдүреринге удур ийи чурттуң хоорайларының чурттакчыларының кады көделиишкиннерин күштелдирери дээш олар саналдааннар.

Тоямага болган ужуражыышкынның ийиги хүнүнде ийи тала ССРЭ-ниң чөөн районнары биле Барыын Японияның аразында эрик чоогунуң садыын хөгжүдериниң айтырыгларынче улуг кичээнгейни угландырган.

Ол садыгны эгелээн 1963 чылдан бээр бараан саарылгазы 30 катап өскен.

Эрик чоогунуң экономиктиг кады ажылдажылгазының янзы-бүрү хевирлериниң болгаш ону хөгжүдеринге Находка хоорайның өзүп турар ролюнуң дугайын Находканың хоорккүскомунуң даргазы В. А. Романюк чугаалаан.

Регионалдыг садыг-экономиктиг солчулганы улам ыңай идепкейжидерин, ниити бараан саарылгазынга ооң деңнигүүрүн углаттырарын, продукцияларның аттарының санын калбартырын Цуруги хоорайның мэри Т. Ябэ болгаш Акиты хоорайның мэри К. Такада саналдааннар. Ийи чурттуң аразында экономиктиг харылзааларны хөгжүдеринге бүгү тала-биле дузалаарынче Японияның барыын талакы эриктеринде хоорайларның чүткүп турарының дугайын олар медеглээннер.

«Бистиң чурттарывыстың хоорайларының аразында харылзааларны күштелдирер, бистиң хоорайларывыстың чурттакчыларының база улустарывыстың аразында найыралдыг харылзааларны хөгжүдер, Ыраккы Чөөн чүкке база оон иштинде Япон далайның районунга тайбыңны быжыглаар дээш чаңгыс-даа хүнүү хилас эрттирбес деп бот-боттарывыска аазаашкынны бо үеде берип турар-дыр бис»—деп, ужуражыышкынны хаап тура, оон даргазы, Ниигаты хоорайның мэри К. Кавакамн чугаалаан.

Барыын Японияның хоорайларының мэрлери-биле бистиң ужуражыышкынывысты найыралдыг байдал, ССРЭ биле Японияның аразында кожа-хелбээ харылзааларның чугула айтырыгларын чугаалажып көөрүнге ажыл-херекчи чорук онзагай болдурган деп, СЭТА-ның корреспондентизинге совет делегацияның баштыңы, Хабаровскиниң хоорккүскомунуң даргазы П. Л. Морозов чугаалаан. Бистиң хоорайларывыстың удуртукчуларының ужуражыышкыннары эки чаңчыл болу берген, совет болгаш япон хоорайларының харылзааларын чаа утка-биле доктаамал долдуруп келген болгаш ол чорук ийи чурттуң аразында кожа-хелбээ улам-на сырый харылзааларны тургузарынга арганы берип турар.

Д. СОЛОВЬЕВ.

АМЕРИК-КУБА ХАРЫЛЗААЛАРНЫ ЭКИЖИДЕРИНГЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Каттышкан Штаттар биле Кубаның аразында харылзааларны экижидерин, Хосталга ортулуунга хамаарыштыр Вашингтонунуң тургусканы экономиктиг кызагдаашкынны дүжүрерин АКШ-тың порттарда чүдүрүкчүлериниң база склад ажылчыннарының профэвилелиниң удуртукчулары саналдааннар. Чоокта чаа Кубага чорааш келген профэвилелдиң секретарь-казначейи Л. Голдблатт болгаш Гавайдада эвилелдиң салбырының оралакчы-президентизи Э. Лэпа кайызынга-даа ажыктыг кожа-хелбээ харылзааларны тургузуп алыры ийи чурттуң эрге-ажыктарынга дугжур ийик деп медеглээннер.

Профэвилел солунунуң арыннарынга аян-чорук дугайында боттарының бодалдарын бижээш, сөөлгү чылдарның дургузунда куба улустуң чаа амыдыралды тудуп тургузарынга чедип алган улуг деңшилгезин Голдблатт болгаш Лэпа демдеглээннер. Шаанда Куба бай американнарның ойнап-хөглээр чери чораан деп, олар бижээн. Куба ажылчыннар эң-не ядарангай байдалга чурттап чораан. Амгы үеде байдал өскерли берген. Ажыл чок чорук чуртта чок. Ажылчы чоннарга быжыг ажыл төлевирин магадылаан. Оларга улуг эвес өртек-биле чурттаар бажыңнарны берип турар. Чуртта медицина хандырылгазы болгаш школага өөрениири халас.

Кубаның Компартиязының болгаш чазааның ажылчы чоннарның хостут үезиниң база дыштанылгазының дугайында сагыш салыышкыны америк профэвилелдериниң делегаттарынга улуг сонуургалдыг болган. Америк байларга хамаарышып турган ордуларны, хуу кижилерниң тургускан эштир черлерин база спорт тудугларын эрге-чагыргалар бүгү куба кижилерге ажык дыштанылга бажыңнары болгаш парктары болдурган деп, олар бижээн.

Куба улус бодунуң кылып алган чүүлдеринге чоргаарланып турар. Аар-берге эрткен үеде салгал бооп артып калган хөй санныг айтырыглар дугайын ажы-биле чугаалап тура, олар ол айтырыгларны чедиишкинниг шиитпирлээр дээрзинге бүзүрелин илередип турарлар. Билиглерже бүгү кижилерниң чүткүлдүү база аажок. Чоокта чаа эрткен үеде 90 хуузу бижик билбес чораан чуртта—улуг-даа, бичии-даа хоорайларда номнарны база солун-сеткүүлдерни садып алгаш, номчуп турар бөдүүн кижилерни көрүп болур. Хөй ажылчыннар кежээки школаларда, мергежилиң бедидериниң курстарында өөренип турарлар.

Куба даштыкы садыг харылзааларын калбарткан деп, Голдблатт болгаш Лэпа демдеглээн. Гавананың портунда транспорт судноларын хөйү-биле кээп турар. Куба улус бүгү чурттар-биле, оон иштинде Каттышкан Штаттар-биле садыглажырын күзээр. Куба АКШ-че чиик өртектиг чиг-этти садар садыкчы болгаш америк үлетпүр продукциязын садар рынок турганы ындыг эрткен үеже катап ээр дугайында чугаа безин туруп болбас деп, профэвилелдиң удуртукчулары онзалап демдеглээн. Куба болгаш АКШ чайгаар садыглажыр ужурлуг болганда, ийи таланың садыг харылзааларын тургузарының эргежок чугулазын амыдырал негей берген.

БРИТАН ПРОФЭВИЛЕЛДЕРИНИҢ СЪЕЗДИЗИНДЕ

БЛЭКПУЛ. (СЭТА). Тред-юнионнарның британ конгрезиниң чыл бүрүзүнде болур съездизи ында уламчылавышаан. Ооң делегаттары боттарының кол кичээнгейин экономиктиг айтырыгларны чугаалажып көөрүнге болгаш ажылчы чоннарның боттарының кол эрге-ажыктарын камгалаар дээш демиселинге үндүрген.

Экономиканың байдалынга англи профэвилелдерниң ханы дүвүреп турарының дугайын съездиге саналдар херечилээн. Экономиктиг өзүлдениң темпилериниң талазы-биле Великобритания сайзыраңгай капиталистиг чурттарның аразында сөөлгү черлерниң бирээзин ээлээн. Сөөлгү чеди чылдың дургузунда үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли чамдык адырларда харын-даа кызырлы берген. Эрткен болгаш бо чылда экономикага капитал салыышкыны мурнуку чылдарнындан элээн эвээш болган. Великобританияның даштыкы өрези британ санның ниити алдын-валюта курлавырларындан ажа берген.

Хөй делегаттарның саналынга дайын сөөлүнде үеде эң-не бедик рекордтуг деңнелге четкен ажыл чок чоруктуң өзүлдезин чазактың соксадып шыдавазынга бөдүүн англичаннарның килеңнээшкини илереттинген. Августа ажыл чоктарның саны 1,6 миллион кижи ашкан. Сөөлгү 12 ай дургузунда өртектер 18 хууга өскен. Оон-биле холбаштыр элээн каш делегаттар ажыл төлевирин кызыгаарлаар талазы-биле чазактың политиказын шүгүмчүлээн.

Англияда идепкейжий берген расисчи болгаш неонацисчи организацияларга удур демиселдиң сорулгаларын профэвилел шуулганының делегаттары база чугаалажып көөр.

Панам коммунистерниң медеглели

ПАНАМА. (СЭТА). Панама каналының эрге-байдалының дугайында Панама биле АКШ-тың аразында чаа керээге ат салыр деп турары-биле холбаштыр Панаманың улусчу партиязының ТК-ның Политбюрозу медеглел кылган. Ол керээни чарары болза социализмниң, тайбыңның, демократияның болгаш национал хосталганың күштериниң хөгжүлдези-биле делегей аренасында тургустунуп келген деңшилгелиг угланыышкынның илерээшкини болур деп, документиде айыткан.

Оон-биле кады чаа керээ Панаманың улузунуң чүткүлдеринге долузу-биле дүүшкек эвес дээрзин Политбюронуң медеглелинде демдеглээн. Национал болгаш социал долу хосталганы чедип алыр дээш, экономика талазы-биле хожудангай чорукту чок кылыр дээш ол ам-даа демиселди чорудар ужурлуг.

Лига чөвүлелинде

КАИР. (СЭТА). Араб чурттарның лигазының чөвүлелиниң ында бооп турар ээлчеглиг сессиязының ажылы дооступ турар. Аңаа АЧЛ кежигүннери чурттарның даштыкы херектер министрлери киришкен. Олар элээн каш шиитпирлерни хүлээп алган.

Чижээ, Израильди буруу шапкан резолюцияның төлевилелин чүүлдүг деп көрген. КНО-нуң Кол Ассамблеязының ам болур сессиязынга чугаалажып көөрү-биле ону араб чурттар киирер деп шиитпирлээн. Эжелеттирген араб девискээрлерге чурттакчылыг израиль суурларны тургузарын соксадырынче угланган эргежок базымнарны ап чорударынче КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелин кыйгырган кыйгырыг ында бар. Израильдиң эжелеп алганы палестин болгаш араб өске девискээрлерниң аразын тодаргайы-биле эң-не баштай ол документиде ылгап көргенин хайгааракчылар демдеглээн. Оларның бодалы-биле ол чорукту Иордан хемниң барыын эриин болгаш Газының секторун палестин девискээр болур деп онзалап демдеглээриниң күзээн Палестинаны хостаарының организациязының негелдези-биле кылган. Чоокку Чөөн чүк айтырыын тайбың шиитпирлээриниң негелдези кылдыр хамаарышпас Палестина күрүнени тургузарының эргежок чугулазын төлевилелде бадыткаан.

Сомали-эфиоп месилдежиишкин дугайында айтырыгны даштыкы херектер министрлери чугаалажып көрген. Африка шенээниң районунда болуушкуннар-биле холбаштыр сагыш човаашкынның оларның хүлээп алган резолюциязында илереткен болгаш ол демиселге холгаарлажып киришпезинче кыйгырган.

Парлалганың дыңнадып турары-биле алырга, ынчалза-даа элээн каш араб ёзу-чурумнар Эфиопияга удур дайынны чорудары-биле Сомалиге чепсекти садарын үргүлчүлевишаан. Чижээлээрге, Египет Сомалиже боо-чепсекти болгаш шериг специалистерин чоруткан деп, кувейт «Аль-Якза» солуну бижээн. «Ол шериг дузаламчызының хемчээлин улгаттырарының дугайында» чугаалажыышкыннар амгы үеде бооп турар. Ол солунуң дыңнадып турары-биле алырга, Сомали-эфиоп демиселди өөскүдеринге Сауд Аравия база идепкейлиг-биле киржип турар.

Ливанда туруп турар айыыл чок чоруктуң арабтар аразында күштерниң мандадын алды ай узадыр дугайында шиитпирни АЧЛ-дин лигазы хүлээп алган. Араб күрүнелерниң баштыңнарының чөвүлел хуралын белеткээри-биле даштыкы херектер министрлериниң ужуражыышкынын Туниске ноябрь 12-де эрттирерин шиитпирлээн.

АЧЛ-дин чөвүлелиниң амгы сессиязын Египет Чоокку Чөөн чүк айтырыын шиитпирлээринге бодунуң шугумунга деткимчени хандырарынга ажыглаар деп чүткээн деп, Египет найысылалда политиктиг тайылбырлакчылар санаан. Ол шугум элээн каш араб чурттарның, чижээ Сирияның, а ол ышкаш Удурланыышкынның палестин шимчээшкининиң талазындан шыңгыы удурланыышкынга таварышкан.

ЭЖЕЛЕВИШААН

АММАН. (СЭТА). Араб черлерни хоойлуга карыштыр он чыл дургуунда эжелеп келгеш, Израиль Иордан хемниң барыын эриктеринге шеригзиткен 50 суурларны, а Газа секторунуң районунда, Синай чартык ортулуунда болгаш Голан бедиктеринде ындыг хевириниң 30 ажыг чурттакчылыг суурларын тургускан. Амгы үеде Каирде бооп турар араб чурттарның лигазының сессиязынга чугаалажып көөрү-биле Иорданияның даштыкы херектериниң күрүне министриниң киирген илеткелинде ол дугайын айыткан.

1970—1976 чылдарда Израиль ол районнарга еврей чурттакчылыг суурларны тудуп тургузарынга ниитизи-биле 34 муң акр черни «аңгылап үндүрген». Израиль күрүнениң «камгалап болур кызыгаарларын» хандырарынга эргежок чугула деп чылдак-биле Тель-Авив быжыглаттынган черлерни ам-даа 10 муң акр черге тургузарын төлевилээн.

«Араб девискээрлерни хоойлу ёзугаар эжелеп алганының фактызының мурнуга делегейниң хөй-ниитизиниң бодалын тургузарынче израильдиң чагырыкчылары оралдажып турар. Олар КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң резолюцияларын болгаш күш-биле эжелеп алган девискээрлерниң эрге байдалын өскертирин хоругдан турар делегей дугуржулгаларын олар өжегээр тооп көрбейн турар болгаш үреп турар»—деп, илеткелде онзалап демдеглээн.

Jugendarbeitslosigkeit
Gegen Arbeitsplatzvernichtung

ГФР. Бремениң 20000 ажыг ажылчы чону ажылчыннарны база албан-хаакчыларны ажылдан массалыы-биле үндүреринге удурланыышкынның илередири-биле хоорайның кудумчуларынга чыскаал кылып үнүп келген. Машина тудуузунуң, ужар чүүл болгаш судно тудар заводтарның ажылчыннарының, чүдүрүкчүлериниң, далайжыларның чыскаалдары база митингилери «Ажыл кылыр чер бүрүзү дээш демисежир бис» деп лозун-биле эрткен.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Чепсекти эндере бүдүреринче чүткээн

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Сөөлгү үеде Вашингтонда политиктиг байдалдың онзагай шынар болган чүүлү болза шериг талазы-биле кыжаныышкыннарны күштелдирери, чепсек көөргедиишкини шериг талазы-биле чаңгыс таланың артык күштүг чоруун чедип алырынче чүткүл дугайында медеглелдер болу берген.

Совет Эвилелинге удур дайын чорударының база бир өөредиин америк парлалга бижип үндүрген. Чугаа болза «холушкак күштер» деп адаар идеяның дугайында бооп турар. Ол идеяны сенаттың белеткел комиссияларының бирээзиниң хаагдыг хуралынга Пентагоннуң эртем-техниктиг шинчилелдер эргелелиниң директору У. Перри элээн каш үе бурунгаар идип үндүрген. Чепсектиг демисел болу берген таварылгада, ол идея «В-52» деп стратегтиг бомбардировщиктерни база чалгынныг ракеталарны хары угда ажыглаарын баш удур көрүп турар. У. Перриниң бадыткап турары-биле алырга, ырак черге дээштиг чепсектиң ийи хевирлерин холуштур ажыглаары АКШ-ка артык күштү берип болур. Пентагоннуң өөредии-биле дүүштүр, баштайгы үе-чадада чалгынныг ракеталарның четпес черинде туруп турар объектилерге согугну чедирер бомбардировщиктер мурнай хөделир ужурлуг. Ийиги чадада чалгынныг ракеталар кол рольду ойнаар.

Янзы-бүрү хевирниң шериг-политиктиг өөредиглерниң база концепцияларның тыптып келири АКШ-тың шериг күчүзүн деңнээр чүве чокка улгаттырары-биле кады бооп турар. Стратегтиг шинчилелдерниң делегей институдунуң чаа парлап үндүрген илеткели ол дугайын херечилеп турар.

Институттуң сан-түңүн ёзугаар алырга, амгы үеде АКШ-та 11000 ядролуг дайынчы баш бар болгаш «Траидент» дээр суг адаа-биле чоруур хемелер ажыглалга кирген турар. 80 чылдарның эгезинге чедир оларның саны 14000 чедир өзе бээр. Диптер аразының баллистиктиг ракеталарының, суг адаа-биле чоруур хемелерге ракеталарның болгаш бомбардировщиктерниң ниити түңү амгы үеде 2083 болур.

Амгы үеде Каттышкан Штаттарның ажылдап кылып турары ырак черге чедир ужар «Минитмен-3» деп чаа ракеталары 1980 чылга чедир АКШ-тың ракета-ядролуг күчүзүн улуу-биле көвүдедир. Амгы үеде туруп турар «Минитмен» деп ракеталарны 80 чылдарда диптер аразының «МХ» деп чаа ракетазы солуптарга ол күчү оон-даа улуу-биле өзер. Ол ракетаның бирээзи-ле боду тускай шыгааттынар 8-тен 10 чедир дайынчы баштарлыг болур.

Чалгынныг ракеталар өске чугула чепсек болур. Амгы үеде Ак бажыңда коргунчуг чаа нейтроннуг чепсекти бүдүрүп үндүрериниң дугайында айтырыгны чугаалажып турар. Ол чепсекти Пентагон тургузуп алган болгаш шенеп көрген.

Чаа шериг-политиктиг өөредиглер болгаш оларны ёзугаар чепсектиң чаа системаларын база хевирлерин калбартып чорудар программаларның дугайында медээлер чүгле Каттышкан Штаттарның бодунда эвес, харын-даа делегейниң өске-даа чурттарында шыңгыы дүвүрээзинни болдурган.

БОЙДУС КАМГАЛАЛЫ—ЧУГУЛА ХЕРЕК

Бойдусту камгалаарының талазы-биле ажылдар дугайында ындыгы чугаа бойдус камгалалының Бүгү-россия ниитилелиниң Тыва республика чөвүлелиниң пленумунга болган. Ооң киржикчилери Ыяш ажыл-агый эргелелиниң кол лесничийи А. Августовский, республиканың Аңныыр-тывыш ажыл-агый эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы Н. Никифоров, балык камгалалының инспекциязының улуг инспектору В. Твердяков оларның бойдус камгалалының дугайында Дүрүмнүң канчаар күүсеттинип турарының дугайында кылган илеткелдерин чугаалашкан.

Чурттуң бойдус курлавырларында база бир кол черни арга-арыг ээлеп турар. Ол дээрге — чиг-эт, хову-шөлдерниң камгалакчызы, кижиниң культура-экономиктиг негелделерин хандырарынга хереглээр чугула чүүл.

Бистиң республиканың ыяш ажыл-агый черлери өңгү беш чылдың ийиги чылында багай эвес ажылдап турарлар. Ыяш кезериниң болгаш ажаап-карактаарының бирги чартык чылда планы 181 хуу, ыяш өлүртүрүнүң — 129 хуу, совхозтарның хову-шөлдерин хаттан камгалаар дээш ыяшты дилиндектей өлүртүрүнүң планын — 109, продукцияны садып-сайгарарының планын—103 хуу күүсеткен.

Республиканың ыяш-ажыл-агый ажылдакчыларының болгаш хөй-ниитиниң кол сорулгазы болза, арга-ыяшты өрттен, кайы-хамаан чок кезер чоруктан болгаш аарыгдан, хоралыг амытаннардан камгалаары болур. Ынчангаш бо чылын бойдус камгалаарының ажылдарынга ыяш белеткекчилерин, аңчылар болгаш балыкчылар ниитилелиниң кежигүннерин, хөй-ниити организацияларын киириштиреринче кол кичээнгейни салган.

Чурттакчы чоннуң ортузунга тайылбыр ажылы экижээн. Бирги чартык чылда 2643 лекциялар, беседалар болгаш илеткелдер кылдынган, аңаа 70 муң чыгыы кижи келген. 92 муң хуудустарны болгаш 7 муң сагындырыг бижиктерни парлап, тараткан. Өртке удур демиселге Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың март 14-те хүлээп алган доктаалы болгаш райкүүскомнарның база ыяш ажыл-агый органнарының чөпшээрели чокка транспорттуң болгаш чурттакчы чоннуң арга-арыгже кирерин хораан бо чылдың апрель 17-де үнген дужаал улуг рольду ойнаан. Чөпшээрел чок аң-мен өлүрер чоруктар база кызырылган. Аңныыр-тывыш ажыл-агыйының, балык инспекциязының, ОСВОД-туң ажылдакчыларының киржилгези-биле республиканың бүгү районнарынга рейдилер кылыр ажыл чоруттунуп турган. Ол база арга-арыгны өрттен камгалаарынга эки салдарлыг болган.

Каа-Хемде ыяш ажыл-агыйының хайгааракчылары эштер Чепкасов, Юрков, Иванов, Фунтиков, Тожунуң, Эрзинниң болгаш Кызылдың ыяш ажыл-агыйларының хайгааракчылары Нордуп, Маслов, Хомушку, Горсков олар боттарының харылап турар черлеринге өрт айыылын болдурбааннар.

Арга-арыгны камгалаар талазы-биле ажылдар Таңды районда багай эвес тургустунган.

Оон-биле чергелештир бойдус камгалалының ажылында көскү четпестер база бар. Сөөлгү чылдарда Чөөн-Хемчик, Бии-Хем болгаш Улуг-Хем районнарга өрттер болгулаан. Ол районнарның райкүүскомнарының болгаш ыяш ажыл-агыйларының удуртукчулары эштер Шейбин, Шуркин, Семёнов олар арга-арыгны өрттен камгалаар болгаш чурттакчы чон ортузунга агитас-массалыг ажылды күштелдирер талазы-биле дээштиг хемчеглер албайн турар.

Бистиң республикавыс янзы-бүрү дириг амытаннар-биле байлак. Тываның девискээринде сүт чемиштиг дириг амытаннарның 80 ажыг хевирлери болгаш куштарның 270 ажыг хевирлери бар. Оларның хөй кезиин аңныыр-тывыжынга хереглеп турар. Дириг амытаннарны камгалаар дээш элээн ажылдар чоруттунуп турар. Республиканың девискээринде тус черге чагырттып турар болгаш күрүне ужур-дузалыг камгалалдыг 10 чер бар, оон аңгыда РСФСР-ге хамаарышкан бир чер бар. Ол камгалалдыг черлерниң ниити шөлү 725,7 муң ажыг га азы республиканың шөлүнүң барык 4,2 хуузун ээлеп турар. Ында өстүрүп турар дириг амытаннарны камгалаар талазы-биле чон ортузунга тайылбыр ажылын чорудуп турар болгаш ыяш ажыл-агыйларының, ИХМ-ниң, аңчылар болгаш балыкчылар ниитилелиниң төлээлериниң киржилгези-биле төтчеглекчилерге удур рейдилерни чорудуп турар.

Балык курлавырларын улгаттырар болгаш балыкты кайы хамаан чок өлүрер чорукту болдурбас талазы-биле республикада база элээн ажылдар чоруттунуп турар. Балык камгалалының органнары суг-биле харылзашкан ажылдыг бүдүрүлгелерниң ажылын контрольдаар, балык тывыштыг организацияларның, эки турачы болгаш спорт организацияларының ажыл-херектерин контрольдаар ажылды база боттандырып турар.

Пленум бойдус камгалалының талазы-биле ажылдарны улам калбартырын айыткан тускай доктаалды хүлээп алган. Ында кол кичээнгейни чон ортузунга тайылбыр ажылын күштелдиреринче болгаш бойдус камгалалының ниитилелинче кижилерни хөйү-биле хаара тударынче угландырган.

В. АНАНЬИН.

ЧУРУКТА: Татар АССР-ның алдарлыг артизи Сания Хантемированың композитор Ф. Яруллинниң «Шурале» деп балединде танцылап турары. М. ШАКИРЗЯНОВТУҢ фотозу.

В. Брумель-биле беседа

1961, 1962 болгаш 1963 чылдарда хөй-хөй чурттарның журналистери Валерий Брумельди эң тергиин спортчу деп адаан. Ол бедиин халыыр талазы-биле делегей рекордун алды удаа улай-улай тургузуп келген. Ооң сөөлгүзүн—228 сантиметрни 1963 чылдың июль 21-де тургускан. Токиога болган Олимпиада—64-түң алдын медалын база чаалап алган. 23 харлыг Валерийниң мурнунга хөй-хөй спортчу чедиишкиннер ажыттынган. Ынчалза-даа улуг айыылга ол таварышкан...

Айыылга Брумель дүне таварышкан. Мотоциклдиг кончуг дүргеп халдып оргаш, Валерий хенертен чагыта үстүрген. Ооң амы-тынын эмчилер камгалап алган. Каш черге сыйылган будун-даа эмнеп кааннар. Ынчалза-даа эмчиниң үндүрген түңнели аар: чүтле даңгырыштыг кылаштаар. Бүгү назынында инвалид артар деп чүвени бодап кээрге, спорт дугайында кандыг-даа чугаа турбас ышкаш сагындырган.

Брумельди билир бүгү кижилерниң идегели шак аңаа оскундурган. Ынчалза-даа ийиле кижиниң идегели оскундурбаан. Кымнарыл дээрге, Брумель биле Курган хоорайда доктор Илизаров олар-дыр.

Доктор Илизаровтуң бодап турары-биле алырга, сөөк дээрге дириг материя. Ону эдип-чазап ап болур. А Брумель докторга бодунга дег бүзүрээн. Ынчангаш ол Курганга дыка үр эмнеткен. Үш чыл эрткенде, Валерий спортчу белеткелдерге киржип, харында 206, 208 сантиметр көргүзүглерлиг болуп, идегелин оскунган чамдык кижилерни кайгаткан.

Брумельдиң ады делегейниң, Европаның, ССРЭ-ниң рекордсменнериниң данзызынга дыка үр үениң дургузунда кирип келген. Ынчалза-даа чыл санай бооп турар өжерлиишкиннерден ол эт чоорту чидип бар чыткан. Баштай америк Матцдорф оон делегей рекордун базып каан. Поляк спортчу, олимпий чемпиону Вшоло Валерийниң Европага тургускан рекордун ашкан. Минскиниң төлээзи Александр Григорьев Брумельдиң бүгү-эвилел чедиишкинин баскан.

— Ындыг турбуже, силерниң сөөлгү рекордуңар—228 сантиметр 14 чыл дургузунда бүгү-эвилелдиң хевээр болуп келген болгай—деп, мен аңаа чугааладым.

— Ол шын. Ынчалза-даа ону кажан-бир ажып каарын билип турган мен. Чүге дээрге, бистиң чуртувуста мергежилдиг атлеттер доктаамал өзүп орар болгай. Ынчалза-даа кандыг-ла бир чылдагаандан олар баштайгы үеде мээң рекордумну ажып шыдавайн турганнар.

— Тодаргайлаарга кандыг чылдагааннарыл?

— Ол бүгү шаптыктаашкынның үнүп турар дөзү—мээң ат-алдарымдан чалданыышкын деп баштай бодап турган мен. Чүге дээрге мээң кады-ла белеткенип турган өөрүм бедиин мээң чедиишкиннеримниң ажып эртерин оралдашпайн, спортту ара каггаш чоруп турганнар. А рекорд хевээр турбушаан. Шынында ол 228 сантиметрни мен дыка берге үеде чедип алганымны оон сөөлүнде эскердим. Чүге дээрге бедикти ажа халыыр мурнунда спортчунуң маңнаар ужурлуг шөлү ынчан кончуг кадыг ийикпе, сай төп каан турган чүве. А бедикти ажа халааш кээп дүжер ужурлуг турган чериниң элезин уруп каан оңгар-ла болгай. Ындыг үеде тургустунган рекордту кымның-даа ажып шыдавайн турганы олдур ийин. Амгы үеде бедиин халыыр спортчуларга бүгү-ле байдалдар таарымчалыг-дыр.

— Бир эвес ынчан-на таарымчалыг байдалдар тургустунган болза, ол 228 сантиметрден-даа бедик көргүзүглерни чедип ап шыдаар турган силер бе?

— Ийе. Бир катап 229 сантиметрни ажа халый берген мен. Доора ыяшка черле дегбээн мен. Ынчалза-даа ол мени кончулаан чүве дег, черже кээп дүшкен болбазыкпе...

— 18 харлыг Владимир Ященконуң тургусканы делегей рекорду амгы үеде 233 сантиметр болгай. Европаның болгаш ССРЭ-ниң экс-рекордсмени Александр Григорьев аңаа үш сантиметр четпейн турар. Олар америк Стоунз болгаш поляк Вшоло олар-биле ужуражылгаже кирипкеш, боттарының рекордтарын улам бедидип шыдаарлар бе?

— Шыдаарлар. Кижиниң сайзыралында кызыгаар черле чок. Бүгү-ле тала-биле кижи сайзырап турар. Маргылдааларга мээң киржип турар үемде шыырак узун дурткен дурт-сынныг спортчулар эвээш чүве. Ам байдал өске-дир. Мээң 186 сантиметр дурт-сынымны бо үеде эң бичии деп санап турар болгай.

Владимир Ященкону кажан-даа көрбээн мен. Ынчалза-даа 18 харлыында 233 сантиметр бедикти ажа халып турар кижини кайгамчыктыг дивес аргам чок. Ященко келир үениң тергиин спортчузу-дур. Делегей рекордун ам база катап совет спортчу тургускан бооп турга, аажок өөрүп чор мен. Бо көргүзүгнү Александр Григорьев база экижидип болурунга бүзүрээр мен. Ол кашпагай болгаш бедиин халыырының техниказын тергиин эки билир кижи чүве. А Стоунзка хамаарыштыр чүнү чугаалап болур сен дээрге, ол база шалыңнак спортчу. Ынчалза-даа көрүкчүлер мурнунга бодун көргүзеринге ынак кижи. Ындыг чоруу-биле ол чер албайн тургулаан. Монреальга аштырышкынга-даа таварышкан ужуру ол.

— Амгы үеде бүгү-ле шылгараңгай спортчулар фосбери-флоп аргазы-биле халып турар болгай. А мурнунда силерниң ажыглап турганыңар бодуун арга шуут уттундурган-дыр.

— Ол база шын. Ынчалза-даа флоп дээрге, узун дурт-сынныг кижилерге таарыжыр арга-дыр ийин. А чолдак халыычылар эрги арганы ажыглаар болза эки. Владимир Ященко эрги арга-биле халып турар болгай.

— Силер Москваның күш-культура институдунуң доозукчузу болгай силер. Чүге тренерлевээнинер ол?

— Амдызында тренер болбаадым чоп. Чүге дээрге институт соонда аспирантура дооступ, диссертация база бижип эгелээн кижи мен.

— Спорт-биле байырлажыр деп шиитпирлеп алдыңар бе?

— Чок. Литературага ынакшый берген кижи-дир мен ийин. Мергежилим-биле тренер кижи мен харын. Бедиин халыыр чамдык кижилер-биле чагаалажып, оларның айтырыгларынга харылап, сүмелерни берип турар болгай мен. 8—10 хире кижи составтыг бичии оолдар бөлүүн тургузуп алыр күзелим бар. Ынчалза-даа чай чок-тур ийин. Чоокта чаа роман бижип доостум. Ону «Бодуңну бадытка» деп адап алдым.

— Ол ном спорт дугайында-ла ыйнаан?

— Чүгле ол эвес, спорт биле медицинаның аразында быжыг харылзаазын бижээн мен. Талантылыг эмчи биле берттинген спортчунуң дугайында чүве. Мээң үшкү номум-дур бо. Баштайгы номумну 1970 чылда Парлалганың медээлер агентилели 1970 чылда үндүрген. Оон аңгыда «Бедик» деп номну болгаш «Халыыр эрге» деп фильмге киносценарийни Александр Лапин-биле кады бижидим.

Спорт темазындан хоорлуп, «Доктор Назаров» деп шии база бижээн мен. Ол дээрге мениң эмнээн эмчи Илизаровтуң дугайында шии чүве.

Николай ДАРЬИН.
(ПМА).

Революцияның рыцарынга тураскаал

Ф. Э. Дзержинскийге тураскаалды Минскиде улуг скульптуралар болгаш бүдүрүлге шуткумалының дуржулга-шинчилел заводунга кылган. Ол коллектив бодунуң баштайгы ажылын В. И. Ленинниң шынчы соратнигинге, чалбыыштыг чекиске, ат-сураглыг революционерге тураскааткан.

Сураглыг белорус скульптор С. Вакарның кылган улуг тураскаалын төрүттүнгени-ле 100 чыл болурунга холбаштыр революцияның рыцарының Минск чоогунда төрээн Дзержиново суурунга тургузар.

Белоруссияның уран шуткулга заводун ажытканы—тураскаалдар кылыр уран чүүлдүң республикада калбак сайзыралын херечилеп турар. Чогаадыкчы белорус мастерлерниң активи Бүгү-эвилелге сурагжый берген элээн каш мемориалдарны болгаш тураскаалдарны кылгылаан. Оларның аразында «Хатынь», «Маадыр шивээ Брест», «Чаза таварышкын» болгаш Минскиде Я. Шкупалга, Полоцкеде Ф. Скоринага болгаш өске-даа сураглыг тураскаалдарны кылган.

(СЭТА-ның корр.).
Минск.

Раиса Аракчаа бичиизинден тура-ла сонуургак чораан. Хой кадарарда холу куруг чорбас: бичии кестиин ап алгаш, теректиң чымчак човүрээзинден кандыг-ла-бир ойнааракты, азы дириг амытанның дүрзүзүн сомнап чазаан чоруур. Оозун өгге келгеш, даараныр талазы-биле ол чоок-кавыда эң шеверлерниң бирээзи диртиген авазынга көргүзер. Оозу «ону мынчаар, мону мынчаар чазап чонузут, ооң соонда оон-даа чараш апаар»—дээш, уруун эргеледип, бажын чыттагылап каар.

Бичии уругларга улуг улустуң макталы, сүмези аажок улуг деткимче боор, хей-аът киирер. Бичии Аракчаа шевер авазының деткимчезинге улам-на сорук кирген. Холу куруглавастаан: човүрээден болгаш чымчак ыяштан кандыг-ла-бир чүвени боданып-боданып чазаан, сомнаан орар. Ооң ол кызымаккай чүткүлү сөөлүнде барып ёзулуг чурукчу—даш чонукчузу мастер болурунга чедирген.

И. Е. Репин аттыг шаңналдың лауреады, хоочун даш чонукчузу, мастер Р. А. Аракчаа Октябрьның 60 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш эрес сорукту ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Р. А. Аракчаа чаа ажылдары-биле.
В. ШАЙФУЛЛИНИҢ фотозу.

ҮЕНИҢ ТЫНЫЖЫ

Москваның Төп делгелге залында байырлыг байдал: республиканың «Октябрьның 60 чылы» деп чурулга делгелгезинге сөөлгү белеткелдер доосту турар. Оон ажыдыышкыны бөгүн бооп турар.

Россия федерациязының чурулга уран чүүлүнүң мастерлери улуг хемчээлдиг чуруктарда, скульптураларда болгаш графиктиг арга-биле кылган ажылдарда Төрээн чурттуң 1917 чылдан бээр бо хүннерге чедир амыдыралын көргүскен.

— Үениң базымы, эпоханың кайгамчык улуг-чаагайы—бо делгелгениң кол-ла көрүштүг талазы ындыг—деп, РСФСР-ниң Чурукчулар Эвилелиниң баштаар чериниң бирги секретары Е. Зверьков делгелгени тайылбырлап тура чугаалаан.—Чурукчулар Москвага азы Волгага, Уфага азы Ленинградка, Орёлга азы Сибирьге—каяадаа ажылдап турган болза, ындыг талазы оларның шупту чогаалдарын дөмейлештирип турар.

Ленинчи тема Россияның чурукчуларының чогаадылгазында кол черни ээлеп турар. Советтер чуртунуң үндезилекчизинге А. Щербаковтуң, А. Жабескийниң, Л. Лангиненниң скульптуразы, улуг хемчээлдиг чуруу, графиказы тураскааттынган. Уран холдуг мастерлер Совет эрге-чагырганың чаалап алыышкыннарының, Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде Төрээн чуртун бодунуң маадырлыг чоруу-биле алдаржыткан кижилерниң дугайында романтиктиг кедурлүүшкүннүг байдалда чугаалап турарлар. А болгаш С. Ткачёвтарның, Е. Моисеенконуң, П. Павловтуң эрткен үениң болуушкуннарын болгаш амгы үени шынныы-биле көргүскен чогаалдарының маадырларын сагыш-сеткил дүвүреп көрбес арга чок. Чаа амыдыралдың чогаадыкчызы болгаш тургузукчузу совет кижи чурукчуларының, скульпторларының, графиктериниң кичээнгейиниң төвүнде. Ынчангаш делгелгеде көскү политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчыларының, тудугжуларның болгаш эмчилерниң, артистерниң болгаш эртемденнерниң, ажылчыннарның болгаш колхозчуларның портрет чуруктарын хөйү-биле салганы таварылга эвес. Чурттуң бо хүнү—заводтарның, кодээ суурларның хүн бүрүдеги ажылы, чаа тудугларның тургузукчу пафозу чурукчуларны хей-аът киирип турар. Оларның ажылдарында амыдыралчы өөрүшкү сиңниккен.

Колдуунда сөөлгү бир-ийи чылдарда кылдынган ажылдарның авторлары бот-боттары дыка аңгы-аңгы болгаш бодунуу-биле ылгалдыг—деп, Манежтиң залдары-биле экскурсияны доозуп тура, Е. Зверьков чугаалады. «Улуг салгалдың мастерлери Ф. Решетников, А. Грицай, Ю. Кугач, В. Штраних оларның ажылдары-биле кады аныяк чурукчуларның ажылдары калбаа-биле делгеттинген. Эң эки чогаалдарны «Ленинчи орук-биле» деп Бүгү-эвилел делгелгезинге салыры-биле шилип аар. Ол делгелге Улуг Октябрьның 60 чылының бүдүүзүнде ажыттынар.

(СЭТА-ның корр.).

Янзы-бүрү медээлер

Пөс-таавычыларның культура ордузу

Таджикистанның найысылалында пөс-таавычыларның культура ордузунуң тудуу эгелээн. Ол дээрге республикада эң улуг тудуг болур. Аңаа улусчу театр делгелге болгаш концерт залдары, бот-тывынгыр скульпторларның болгаш чурукчуларның мастерскаялары, музыка класстары ажыттынгылаар. Ол бажыңның телевилелин тургузарда, чаа амгы тудугларның конструкциязын ажыглап, таджик архитектураның чаңчылдарын эдерген.

(СЭТА-ның корр.).
Душанбе.

Онзагай телесуурга

Словакияның төвү Братиславада Камзик дагда архитектура тудугларының талазы-биле бир онзагай телесуурганы тудуп тургускан.

Телесуурганың иштинде тегвиктиг болгаш хайгааракчы тапныыл ажылдакчыларның турар черлери бар. Суурганың долганып турар вертикалдыг сээнде тырыкы ресторан база бар.

Ереванда чер адааның кудумчулары

Ереванда чер адааның чартык километр хире транспорт оруунуң тудуу эгелээн. Шимчээшкинниң дөрт оруундан тургустунган тоннельди Улуг Октябрьның 60 чыл оюн таварыштыр ажыглалга киирер деп шиитпирлээн.

Армениянын найысылалынга ам-даа алды ындыг оруктуг кылыры көрдүнген. Ол чорук хоорайның хайымныг кудумчуларынга шимчээшкинни айыыл чок болдурарынга дузалаар.

Хензиг хеме

Адырып алыр чаңгыс олуттуг «Малютка» деп хемениң деңзизи 20 килограмм хире болгаш, автомобильдиң эт-херексел сугар черинге хостуг сыңа бээр. «Малютка» хемени түрүм сугга эрик чоогунга эжиндирерге ажыглаар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

СЕНТЯБРЬ 9-ТА

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—Тбилиси хоорайның школаларының ансамбли концерт көргүзер.
11.15—Уран-чечен фильм (Болгария).
12.45—И. Штраустуң чогаалдарындан концерт.

КЫЗЫЛДАН

13.20—«Чаъстар». Уран-чечен фильм.
14.20—18.00—Чапсар.
18.00—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
18.20—«Отчугаш». Дамчыдылга.
18.45—Телемедээлер.
19.00—Чарлалдар, рекламалар.

МОСКВАДАН

19.05—«Кино көрүкчүзүнүң эдеринчизи». РСФСР-ниң алдарлыг артизи Э. Леждей дамчыдылганы эрттирер.

КЫЗЫЛДАН

19.35—«Амыдырал — маадырлыг чорук». Ф. Э. Дзержинскийниң төрүттүнгени-ле 100 чыл болган оюнга тураскааткан тыва дылга беседа.

МОСКВАДАН

19.45—Медээлер.
19.55—«Бистиң намдарывыс. 1969 чыл».
20.55—Ф. Э. Дзержинскийниң төрүттүнгени-ле 100 чыл болганынга тураскааткан хурал. ССРЭ-ниң Академиктиг Улуг театрындан дамчыдылга. Чапсарда—«Үе». Информастыг программа.
00.00—«Маадырлыг чорук». Ф. Дзержинский». Документалдыг фильм.
01.00—01.30—Акробатика талазы-биле делегей кубогу. Польшадан дамчыдылга.

Кызылдың № 1 ортумак кодээ профтехучилищези дараазында мергежилдерге кадрлар белеткээри-биле 1977—1978 өөредилге чылында өөреникчилерни немей хүлээп алырын чарлап тур

1. Хөй мергежилдиг тракторист-машинист. Өөренир хуусаазы 3 чыл.
2. Кодээ электрификацияның болгаш харылзааның электромонтёру. Өөренир хуусаазы 3 чыл.

Мал фермаларының электромонтёр квалификациязыг механизатору.

Бирги мергежил талазы-биле училищени доосканнарга мергежилдиң талазы-биле разряд тывысканының база ортумак эртемни чедип алганының дугайында дипломну, тракторлар болгаш комбайннар башкарар эргениң шынзылгазын база автомобиль чолаачызының шынзылгазын бээр. Ийиги мергежил талазы-биле училищени доосканнарга мергежилдиң талазы-биле разряд тывысканының болгаш ортумак эртемни чедип алганының дугайында дипломну бээр. Үшкү мергежил талазы-биле училищени доосканнарга трактористиң, ийиги разрядтың электромонтёрунуң шынзылгазын бээр.

Баштайгы ийи мергежилдиң талазы-биле училищеге 8 класс эртемниг, 15—17 харлыг, а үшкү мергежилдиң талазы-биле 10 класс эртемниг, 17 харлыг болгаш оон өрү назылыг оолдарны, кыстарны хүлээп алыр.

Өөреникчилерни аъш-чем-биле, идик-хеп-биле, тускай хеп-биле, стипендия-биле, өске хоорайлардан келгеннерни—ниити чуртталга чери-биле хандырар.

Училищеге кирерин күзээннер дараазында чүүлдерни капсырган билдириишкинни директорнуң адынга киирер:

1. Эртемниң дугайында херечилелдиң азы аттестаттың боду.
2. Төрүттүнгенинин дугайында херечилел азы учёттан үндүргенин демдеглээн паспорт (өске хоорайлардан келгеннерге).
3. Школадан характеристика.
4. Комсомол райкомунуң (хооркомунуң) чоруткан бижии.
5. Чурттап турар черинден шынзылга.
6. Өг-бүлезиниң дугайында шынзылга.
7. Ажыл-агыйының чоруткан бижии.
8. Ада-иелериниң хүлээлгези.

Беседа кылганының түңнелдерин ёзугаар кирер экзамен чокка училищеге хүлээп алыр.

Өөредилгеге хүлээп алыр дугайында билдириишкинни сентябрь 20-ге чедир хүлээп алыр.

Келир чериниң адрези: **Тыва АССР, Кызыл хоорай, Салчак Тока кудумчузу, 14, тел. 2-20-92.**

Ногааларның база картофельдиң массалыы-биле кирип турары-биле холбаштыр Кызылдың аъш-чем садыы эргежок чугула картофельдиң болгаш ногааларны садып алырын база кышкы шыгжалдазын организастаарын күрүнениң аъш-чем хандырылгазында турар уруглар албан черлериниң, эмнелгениң болгаш өске-даа организацияларның, бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларынга сагалдап тур.

Садып алыкчыларның кичээнгейинге

Кызылдың аъш-чем садыы сентябрь 10-да эртенгиниң 10 шактан эгелеп Октябрьская кудумчузунга, а ол ышкаш чурттакчы чонга эптиг болуру-биле 4-кү микрорайонга болгаш № 40 магазинниң чанынга ногаа болгаш фруктулар садар базаарны чорудар.

УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

Сентябрь бештен эгелээш, Тываның чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы О. Сувакпитке баштаткан чогаалчылар бөлүү Тес-Хем районнуң ажыл-ишчилери-биле ужуражып чоруп турар. Ук бөлүк «Чодураа», «Кызыгаар» совхозтарында Ак-Эрик, Белдир-Арыг суурларга, Хараал-Тей сүт-бараан фермазынга, механизаторлар, школачылар-биле солун ужуражыышкыннарны эрттирген. Аңаа шүлүкчүлер О. Сувакпит, Л. Чадамба болгаш аныяк прозаик Х. Ойдан-оол боттарының чогаал ажылы-биле ажыл-ишчилерни таныштырганнар. Ам чогаалчылар «Тес-Хем», «О. Шынаа» совхозтарынче аъттанышканнар.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга көжүп турар булуттуг хүн болур. Чатбас. Соңгу-бартыы чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер.

Агаарның температуразы барыын районнарга 10—15, өскелеринге 14—19, Кызылга 15—17 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: Киночыныды 10.00, «Ак дилиндекте халыдаашкын» 11.45, 13.30, 15.15, 17.25, 19.10, 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыныды 10.00, «Туттурбас өжээн негекчилери» 11.20, 15.30, 17.10, «Силер мензэ бижидиңер» 13.20, 18.50, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Амдызында шактар хап турда» 15.00, «Картуш» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Алдын дүлгүүр» 10.00, «Күчүлүг чалгыннар» 15.00, «Мензэ бо уруг таарыжыр-дыр» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Үнелиг көк билзек» 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000
Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.
Тираж 16332. Чагыг 309.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1).
ТС—01265